



GGD
Amsterdam

Je krijgt wat, dus je betaalt wat

Evaluatie uniforme eigen bijdrage in de Amsterdamse nachtopvang

Auteurs:

Gwen van Husen
Ewald Witteveen

Met medewerking van:

Marcel Buster

Colofon

Mei 2016

GGD Amsterdam

Afdeling Epidemiologie, Gezondheidsbevordering en Zorginnovatie (EGZ)

Tel. 020 – 555.5495

E-mail: eg@ggd.amsterdam.nl

Internet: www.ggd.amsterdam.nl

EGZ-reeks 2016/2

ISBN: 978-90-5348-235-3

Bedankt!

In de eerste plaats willen we alle geïnterviewden heel hartelijk bedanken. Zonder jullie bijdrage was dit rapport niet tot stand gekomen. Onze speciale dank gaat uit naar de 18 geïnterviewde daklozen die hun ervaringen en meningen over de eigen bijdrage met ons deelden.

Tevens zijn we dankbaar voor het commentaar en advies van de leden van het Groot Maatschappelijk Opvang Overleg. Vanuit verschillende invalshoeken dachten jullie mee of juist tegen. Bedankt voor jullie waardevolle input. In het bijzonder willen we hier Hassan Gülec (Cliëntenraad Regenbooggroep), Dennis Lahey (Belangenvereniging Druggebruikers MDHG), Patric Hartwig (De Daklozenvakbond) en Mourad (WMO/GGZ - ambassadeur, Cliëntenraad Regenbooggroep, Cliëntenraad Volksbond) noemen. Bedankt voor jullie tijd en kritische blik!

Gwen van Husen
Ewald Witteveen

Inhoud

| | |
|--|----|
| Bedankt! | 3 |
| Samenvatting | 5 |
| Belangrijkste resultaten | 6 |
| Conclusies en aanbevelingen..... | 7 |
| 1. Waarom een onderzoek over de eigen bijdrage? | 8 |
| 1.1 Achtergrond en aanleiding..... | 8 |
| 1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen | 9 |
| 2. Hoe is het onderzoek uitgevoerd? | 10 |
| 2.1 Scope van het onderzoek..... | 10 |
| 2.2 Interviews..... | 12 |
| 2.3 Beschrijving geïnterviewde dak- en thuislozen | 13 |
| 2.4 Winterkoudeonderzoek..... | 14 |
| 3. Beleidsmakers over de eigen bijdrage | 15 |
| 3.1 Uniformiteit | 16 |
| 3.2 Betaalbare opvang..... | 16 |
| 3.3 Mensen in beeld krijgen en houden | 17 |
| 4. Daklozen over de nachtopvang | 19 |
| 4.1 Waardering nachtopvang door cliënten..... | 19 |
| 4.2 Daklozen die geen gebruik maken van Nachtopvang Nieuwe Stijl | 20 |
| 4.3 Meningingen over Nachtopvang Nieuwe Stijl | 21 |
| 4.4 Informatie vanuit het winterkoudeonderzoek | 23 |
| 5. Daklozen over de eigen bijdrage..... | 24 |
| 5.1 Betaling eigen bijdrage | 24 |
| 5.2 Waardering eigen bijdrage | 25 |
| 5.3 Gevolgen huidige eigen bijdrage..... | 26 |
| 5.4 Verhogen van de eigen bijdrage | 27 |
| 6. Aanbieders en veldwerkers over de eigen bijdrage..... | 29 |
| 6.1 Eigen bijdrage innen | 29 |
| 6.2 Gevolgen uniforme eigen bijdrage..... | 32 |
| 7. Belangenbehartigers over de eigen bijdrage..... | 35 |
| 7.1 Tegenprestatie..... | 35 |
| 7.2 Tarief eigen bijdrage | 36 |
| 7.3 Gevolgen uniforme eigen bijdrage | 37 |
| 8. Conclusies en aanbevelingen..... | 39 |
| 8.1 Conclusies..... | 39 |
| 8.2 Aanbevelingen | 41 |
| Beperkingen van het onderzoek..... | 43 |
| Bronnen | 43 |
| Bijlage 1 – Overige nachtopvanglocaties in Amsterdam | 44 |
| Bijlage 2 – Interviewleidraad daklozen | 46 |
| Bijlage 3 – vragen over nachtopvang in winteropvangonderzoek | 50 |

Samenvatting

In Amsterdam betalen daklozen die gebruik maken van de nachtopvang per 1 januari 2015 een uniforme eigen bijdrage. Voorheen hanteerden verschillende locaties verschillende tarieven. Aanvankelijk had de gemeente Amsterdam in 2014 een uniforme eigen bijdrage voor de nachtopvang van € 10,- per nacht voorgesteld. Dit uniforme tarief kwam tot stand op basis van drie overwegingen:

1. Uniformiteit:
De eigen bijdrage voor de nachtopvang is geüniformeerd omdat het aanbod van elke nachtopvanglocatie gelijk is: een warme avondmaaltijd, overnachting en sanitaire voorzieningen. De gemeente vond het niet passen dat er in de stad verschillende tarieven voor hetzelfde aanbod werden gehanteerd.
2. Betaalbare opvang:
De eigen bijdrage geldt alleen voor daklozen met een inkomen, veelal in de vorm van een bijstandsuitkering. Omdat daklozen die gebruikmaken van de nachtopvang een woonkostentoelage kunnen ontvangen, werd € 10,- in 2014 als een haalbare eigen bijdrage gezien. Verder heeft de gemeente benadrukt dat daklozen zonder inkomen, zonder directe betaling gebruik mogen maken van de nachtopvang.
3. Mensen in beeld krijgen/ houden en de doorstroom binnen de MO:
De gemeente Amsterdam zet een gelaagde uitkering in als instrument om daklozen te stimuleren binnen de MO keten te komen en blijven; zo ontvangen daklozen een woonkostentoelage vanaf het moment dat ze aantoonbaar in de nachtopvang verblijven. De hoogte van de eigen bijdrage in de nachtopvang is een instrument in de doorstroom binnen de MO. Zo moet de hoogte van de eigen bijdrage in verhouding moet zijn met de kosten van overige verblijfsmogelijkheden binnen de MO. De gemeente Amsterdam vreest dat als mensen niets of een (te) laag bedrag betalen, de drempel naar een volgende duurdere voorziening hoger is.

Na inspraak van belangenbehartigers van daklozen is het tarief van € 10,- per nacht verlaagd. Met ingang van 1 januari 2015 gelden de volgende tarieven:

- € 5,- per nacht voor mensen die niet gestart zijn met een instroomtraject;
- € 7,50 per nacht voor mensen die zijn gestart met een instroomtraject;
- Mensen zonder inkomen hoeven niet te betalen.

Het doel van deze evaluatie is inzichtelijk maken of het gewijzigde tarief voor de nachtopvang ongewenste effecten heeft op de toegankelijkheid van de opvang voor dak- en thuislozen. Het onderzoek richt zich op de eigen bijdrage voor overnachtingen aan de Poeldijkstraat (HVO Querido), de Haven (Leger des Heils) en de twee locaties van de Volksbond.

Belangrijkste resultaten

Waardering eigen bijdrage nachtopvang

Geïnterviewden die gebruikmaken van de nachtopvang aan de Poeldijkstraat, de Haven of de Volksbond zijn redelijk tevreden over de voorziening. Een meerderheid van de geïnterviewden vindt het betalen van een eigen bijdrage voor de nachtopvang 'redelijk', 'gewenst', 'normaal' of 'logisch' voor daklozen met een inkomen. Het tarief van €5,- en €7,50 wordt als acceptabel beschouwd in vergelijking met de uitkering die daklozen ontvangen.

De belangenbehartigers geven aan dat de kwaliteit van de verschillende nachtopvanglocaties erg verschilt, terwijl er een uniform tarief gehanteerd wordt. De belangenbehartigers zien dan ook liever dat er verschillende tarieven gehanteerd worden afhankelijk van de kwaliteit van het aanbod. Bovendien geven leden uit de doelgroep van de organisaties aan dat de kwaliteit en de bejegening binnen de nachtopvang het huidige tarief niet rechtvaardigen.

De eigen bijdrage innen en betalen

Op elke locatie wordt de eigen bijdrage op verschillende manieren geïnd: contant / via de uitkering / achteraf verrekend via de uitkering. Er lijkt geen sprake te zijn van een betalingsprotocol waar zowel de aanbieders als de uitkeringsinstantie zich aan houden. De administratieve afhandeling rondom het achteraf verrekenen is een ingewikkeld proces. Er zijn daklozen die hierdoor geen eigen bijdrage betalen. De tijd die aanbieders moeten besteden aan het innen van de eigen bijdrage gaat veelal ten koste van de begeleidingstijd van cliënten.

Afgezien van daklozen die uiteindelijk geen eigen bijdrage betalen, zijn er ook daklozen voor wie de eigen bijdrage geheel abstract blijft. Het betalen van een eigen bijdrage gaat langs ze heen en blijft een aangelegenheid tussen aanbieder en uitkeringsinstantie. Tegelijkertijd vinden daklozen het een vervelend idee dat ze met terugwerkende kracht een groot bedrag kwijtraken. Velen zijn niet op de hoogte van de woonkostentoeslag die ze ontvangen door te verblijven in de nachtopvang.

Gevolgen eigen bijdrage

Daklozen met een uitkering die gebruikmaken van de nachtopvang geven aan dat zij op dit moment geen problemen ervaren door de huidige eigen bijdrage. Voor daklozen zonder uitkering vormt de eigen bijdrage van €5,- per nacht in combinatie met andere bezwaren een drempel om te overnachten in de nachtopvang.

De drie aanbieders van nachtopvang binnen de MO ketenaanpak, te weten HVO Querido, Leger des Heils en de Volksbond, geven aan dat de uniforme eigen bijdrage er niet toe leidt dat de nachtopvang minder toegankelijk is geworden voor daklozen in Amsterdam. Ze hebben niet waargenomen dat een bepaalde groep daklozen structureel wegblijft uit de nachtopvang sinds de invoer van de uniforme eigen bijdrage. Ook zeer kwetsbare daklozen vinden nog steeds onderdak in de nachtopvang. Tevens zijn de bedden nog net zo druk bezet in 2015 als in 2014.

Twee belangenbehartigingsorganisaties geven aan dat de huidige eigen bijdrage geen negatief effect lijkt te hebben op de toegankelijkheid van de nachtopvang. Vanuit hun doelgroep hebben ze geen bezwaren vernomen t.a.v. de hoogte van het huidige tarief. De belangenbehartigingsorganisatie voor druggebruikers geeft wel aan dat gebruikers wegblijven uit de nachtopvang, onder andere vanwege de eigen bijdrage.

Tarief eigen bijdrage

De meeste geïnterviewde daklozen staan niet positief tegenover een eventuele verhoging van de eigen bijdrage, gezien hun eigen inkomen en de kwaliteit van de nachtopvang. De belangenbehartigers zijn van mening dat het tarief niet boven de €5,- per nacht mag stijgen voor een dakloze met een uitkering. Aanbieders van nachtopvang geven aan dat het tarief voor de nachtopvang in verhouding moet zijn met andere woonvormen binnen de MO. Het oorspronkelijke tarief van €10,- per nacht wordt als te duur beschouwd door de meeste aanbieders.

Conclusies en aanbevelingen

Eigen bijdrage vormt drempel voor gedeelte van de daklozen

Voor daklozen met een uitkering vormt de huidige eigen bijdrage geen drempel om gebruik te maken van de nachtopvang. Zij zijn in staat de €5,- / €7,50 per nacht te betalen en houden, mede door de woonkostentoeslag van ruim €130,- voldoende geld over om te besteden aan andere zaken dan opvang. Voor daklozen die (bewust) geen uitkering ontvangen, vormt de huidige eigen bijdrage, tezamen met andere bezwaren tegen de nachtopvang, wel een drempel om gebruik te maken van de nachtopvang. Dit ondanks het huidige beleid, waarin benadrukt wordt dat het niet hebben van een uitkering, geen reden mag zijn om toegang tot de nachtopvang te weigeren. Uit dit onderzoek blijkt geen eenduidig beeld over de groep daklozen zonder uitkering; gebruikers, zorgmijders, andere zeer kwetsbare daklozen, maar ook daklozen die redelijk zelfredzaam zijn of daklozen die hele andere prioriteiten hebben dan onderdak voor de nacht bemachtigen. Voor een gedeelte van deze groep zou het wegnemen van een eigen bijdrage drempelverlagend werken, voor een ander gedeelte zou dit geen effect sorteren.

- ⇒ Het verdient daarom aanbeveling om de groep daklozen zonder uitkering beter in kaart te brengen en ervoor te zorgen dat voor de kwetsbare daklozen onder hen die mede vanwege de eigen bijdrage wegblijven uit de nachtopvang, een passende oplossing gezocht wordt.
- ⇒ Zorg voor meer inzicht over de eigen bijdrage en de woonkostentoeslag onder daklozen en alle betrokken ketenpartners.

Uniform bedrag, geen uniforme betaling

Op elke reguliere nachtopvanglocatie geldt een uniform tarief voor de eigen bijdrage, het betalen en innen van de eigen bijdrage kent echter weinig uniformiteit.

- ⇒ Het is belangrijk voor zowel daklozen als aanbieders om het ingewikkelde proces van de eigen bijdrage betalen en innen spoedig te vereenvoudigen. Dit geldt met name voor de €5,- groep van wie de eigen bijdrage via de uitkering verhaald wordt.

Geen aanknopingspunten verhoging eigen bijdrage

Op basis van de resultaten van dit onderzoek hoeft de eigen bijdrage voorlopig niet verhoogd te worden. Een verhoging zou mogelijk veel onrust en onduidelijkheid onder daklozen en belangenbehartigers teweeg brengen, terwijl aanbieders nog steeds te maken hebben met moeizame administratieve processen rondom het innen. Tevens bestaat de mogelijkheid dat een tariefsverhoging de drempel voor de nachtopvang voor daklozen zonder uitkering verder verhoogt.

- ⇒ Verhoog de huidige bijdrage voorlopig niet

1. Waarom een onderzoek over de eigen bijdrage?

1.1 Achtergrond en aanleiding

Uniforme eigen bijdrage nachtopvang per 1 januari 2015

Maatschappelijke opvang (MO) is het tijdelijk bieden van onderdak, begeleiding, informatie en advies aan personen die door één of meer problemen, al dan niet gedwongen, de thuissituatie hebben verlaten en niet in staat zijn zich op eigen kracht te handhaven in de samenleving. In Amsterdam wordt het overgrote deel van de MO verzorgd door drie instellingen: het Leger des Heils, HVO-Querido en de Volksbond. Deze instellingen bieden verschillende voorzieningen voor dak- en thuislozen; variërend van inloophuizen en nachtopvang, tot woonvoorzieningen, zoals 24-uurszorg, beschermd wonen (BW) en begeleid zelfstandig wonen (BZW) (Buster & Runtuwene 2015)

In Amsterdam betalen mensen die gebruik maken van de maatschappelijke opvang een eigen bijdrage. Dit geldt ook voor de nachtopvang. Met ingang van 1 januari 2015 geldt in Amsterdam een uniforme eigen bijdrage:

- € 5,- per nacht voor mensen die niet gestart zijn met een instroomtraject.
- € 7,50 per nacht voor mensen die zijn gestart met een instroomtraject. Een instroomtraject is een vervolg op de laagdrempelige nachtopvang. Een persoon kan met een instroomtraject starten als na screening bij het instroomhuis blijkt dat hij/zij gebruik kan maken van de Amsterdamse maatschappelijke opvang.
- Mensen zonder inkomen hoeven niet te betalen

Voor 1 januari 2015 hanteerde elke locatie voor nachtopvang een verschillend tarief. De uniforme eigen bijdrage is ingevoerd wegens een wetswijziging (Wmo) waardoor gemeenten vanaf 1 januari 2014 verplicht werden een verordening te hanteren voor het heffen van een eigen bijdrage voor verblijf in de maatschappelijke opvang (Voordracht voor de collegevergadering van 16 december 2014 'Instemmen met nieuw tarief eigen bijdrage nachtopvang per 01-01-2015').

Aanvankelijk was de uniforme eigen bijdrage in Amsterdam vastgesteld op €10,- , met een aanloopfase van drie maanden waarin €7,50 geïnd zou worden. Op 14 juli 2014 heeft op ambtelijk niveau een gesprek plaatsgevonden met cliëntvertegenwoordigers (van het Groot MO/GGZ overleg, Belangenvereniging Druggebruikers MDHG, Cliëntenbelang en de Wmo Adviesraad) over het tarief nachtopvang. De uitkomst was dat een eigen bijdrage nachtopvang van €10 te hoog was en een bedrag van € 5 redelijk. Naar aanleiding van dit overleg is de eigen bijdrage daarom verlaagd naar €5,- voor mensen zonder traject en €7,50 voor mensen die al ingestroomd zijn in een traject. Het College van B&W wil namelijk voorkomen dat zorgmijdende daklozen zich afwenden van zorg en opvang (brief commissie Zorg tarief nachtopvang d.d. 30.10.2014).

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Tegelijkertijd met het invoeren van de uniforme eigen bijdrage is door de commissie Zorg opdracht gegeven voor een evaluatie in de tweede helft van 2015. Op 6 november 2014 is een motie aangenomen van mevrouw Roosma en de heer Poorter waarin het belang van een evaluatie onderschreven wordt. Het doel van deze evaluatie is inzichtelijk maken of het gewijzigde tarief voor de nachtopvang ongewenste effecten heeft op de toegankelijkheid van de opvang voor dak- en thuislozen. De resultaten van de evaluatie worden besproken in de Commissie Zorg, waarna wordt bezien of het tarief dan wel naar boven, dan wel naar beneden kan worden bijgesteld.

In overleg met de opdrachtgever (OJZ, afdeling Zorg) zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Ervaringen van cliënten:

- Hoe ervaren cliënten de nieuwe eigen bijdrage?
- In hoeverre ervaren cliënten de nieuwe eigen bijdrage als een redelijke tegenprestatie voor hetgeen ze ontvangen?
- Wat zijn volgens de cliënten de belangrijkste gevolgen van de uniforme eigen bijdrage?
- Is er een verschillend effect voor verschillende doelgroepen?
- Wat ervaren cliënten als een maximale eigen bijdrage?

Ervaringen van aanbieders:

- Wat zijn volgens de aanbieders de belangrijkste gevolgen van de uniforme eigen bijdrage?
- Wat zijn de kenmerken en omvang van de groep daklozen die weg is gebleven wegens de eigen bijdrage?
- Hoe ervaren aanbieders de benodigde inspanning om de eigen bijdrage te innen? Zouden zij de eigen bijdrage op andere wijze willen innen?

Ervaringen van belangenbehartigers van dak- en thuislozen:

- Wat zijn volgens belangenbehartigers de belangrijkste gevolgen van de uniforme eigen bijdrage?
- Wat zijn de kenmerken en omvang van de groep daklozen die weg is gebleven wegens de eigen bijdrage?

Overwegingen van beleidsmakers:

- Wat betekent het begrip 'tegenprestatie' in de context van de nachtopvang?
- Wat zijn de gewenste effecten van het invoeren van de uniforme eigen bijdrage?

2. Hoe is het onderzoek uitgevoerd?

De uniforme eigen bijdrage is tegelijkertijd ingevoerd met de 'Nachtopvang Nieuwe Stijl'. Het is de bedoeling dat mensen die gebruik maken van de nachtopvang snel naar een (instroom)traject geleid worden. Het doel van een traject is het bevorderen van de zelfredzaamheid en een stabiele woonvorm. De nachtopvang heeft als het ware een 'instroomhuisfunctie' gekregen, maar houdt ook nog bedden beschikbaar voor crisisopvang en personen die uit de MO geschorst zijn (Advies heroverweging tarief eigen bijdrage nachtopvang). Door de veranderde samenstelling van de bedden en functie van de nachtopvang biedt een vergelijking van de aantallen cliënten die gebruikmaken van de nachtopvang in 2014 en 2015 onvoldoende inzicht in de gevolgen van de uniforme eigen bijdrage. Als er bijvoorbeeld minder mensen gebruikmaken van de Amsterdamse nachtopvang sinds de invoering van de uniforme eigen bijdrage in 2015, is dat dan toe te schrijven aan de uniforme eigen bijdrage of aan de veranderingen in het kader van Nachtopvang Nieuwe Stijl?

Om antwoord op de onderzoeksvragen te verkrijgen is daarom gekozen voor een, voornamelijk, kwalitatieve opzet. Kwalitatief onderzoek door middel van semigestructureerde interviews biedt de mogelijkheid om de perspectieven van de verschillende betrokken partijen te belichten. De onderzoeksopzet en de voorlopige resultaten zijn besproken in het Groot MO overleg. Tevens heeft een begeleidingscommissie van belangenbehartigers en beleidsmedewerkers meegedacht over de interpretatie van de resultaten.

2.1 Scope van het onderzoek

Het onderzoek richt zich op eigen bijdrage bij de drie opvanglocaties die deel uitmaken van de Nachtopvang Nieuwe Stijl:

Poeldijkstraat 10 (HVO Querido)

Daklozen zonder instroomtraject (passanten) mogen hier maximaal 10 nachten per maand overnachten. Passantenwerkers die tegen vergoeding dagbesteding uitvoeren binnen de opvanglocatie mogen maximaal 6 maanden overnachten. In het pand zit ook een RIBW en 24-uursopvang gehuisvest.

Aan de Poeldijkstraat betalen passanten dagelijks €5,- contant aan de receptie om gebruik te mogen maken van de nachtopvang. Na ontvangst van deze eigen bijdrage ontvangen de passanten een sleutel waarmee ze toegang tot de nachtopvang krijgen. Ze kunnen terecht vanaf 16.00 uur. Tussen 18.00 – 20.00 uur wordt een warme maaltijd geserveerd in het restaurant. Ze overnachten in één- of tweepersoonskamers en delen een douche en wc met andere passanten. Na het ontbijt moeten passanten om 09.30 uur weer vertrekken.

Daklozen in een traject (instromers) betalen via hun uitkering €7,50 per nacht. Zij zijn verzekerd van een bed en mogen overdag binnen blijven. Zij kunnen blijven tot ze doorstromen naar een volgende woonvorm.

| | |
|-----------------|---|
| Capaciteit: | Doorgaans 75 bedden, waarvan 55 bedden voor mensen in een traject en 20 bedden voor mensen zonder traject (passanten). Gemiddeld worden 5 mensen per dag geweigerd vanwege gebrek aan bedden, geen weigering sinds opening winteropvang. In het kader van Nachtopvang Nieuwe Stijl wordt nachtopvang voor passanten wordt afgebouwd, de trajectbedden worden juist uitgebreid. Passanten worden verwezen naar andere nachtopvanglocaties. |
| Eigen bijdrage: | €5,- voor passanten, €7,50 voor mensen in traject. |
| Instroom: | Combinatie van gereserveerde bedden voor verwijzingen vanuit ketenpartners (gelabelde bedden), bedden gereserveerd voor cliënten vanuit het Mobiel Team, overbruggingsbedden vanuit het instroomhuis en bedden voor mensen die zonder verwijzing zelf binnenkomen via de reserveerlijn. |

De Haven, Hekelveld 8 – 10 (Leger des Heils)

De Haven biedt crisisopvang aan daklozen die geen inkomen hebben en die op geen enkele andere plek terecht kunnen. Binnen een paar dagen moet duidelijk zijn waar cliënten verder geholpen kunnen worden, bijvoorbeeld binnen de Amsterdamse MO of in een andere stad als een cliënt daar binding heeft. Cliënten blijven totdat hun uitkering is opgestart. Zodra de uitkering rond is (meestal 6-7 weken), moeten mensen vertrekken. Cliënten met ernstige OGGZ problematiek kunnen langer verblijven, mits er een vervolgplek geregeld is.

Cliënten overnachten in slaapzalen met maximaal 8 personen. Overdag mogen cliënten niet in de slaapvertrekken verblijven maar wel in de algemene ruimte. Ze kunnen ontbijten, lunchen en warm avondeten. Cliënten moeten voor 21.30 uur binnen zijn.

| | |
|-----------------|---|
| Capaciteit: | 58 bedden. Gemiddeld worden 5 mensen per dag geweigerd vanwege gebrek aan bedden. |
| Eigen bijdrage: | €5,- voor vrijwel iedereen, €7,50 voor 2 overbruggers. |
| Instroom: | Gelabelde crisisbedden voor mensen die zelf aankloppen, bedden voor cliënten die elders geschorst zijn. |

G.J Scheurleerweg 8 en Jan Rebelstraat 20 (Volksbond)

De Volksbond heeft twee locaties waar daklozen terecht kunnen voor nachtopvang; één in Noord en één in Osdorp. De nachtopvang van de Volksbond is geopend vanaf 16 maart 2015 als aansluiting op de winteropvang die sloot op 15 maart 2015. Tussen 16 maart 2015 en 16 november 2015 hebben 82 daklozen gebruik gemaakt van deze voorziening. In het pand in Noord zit tevens een RIBW en een 24-uursopvang gehuisvest.

Om 17.00 uur mogen cliënten naar binnen, ze mogen één tas met bezittingen meenemen en geen gebruik maken van de ijskast. Cliënten slapen in slaapzalen van 10 of 5 personen. Ze krijgen een warme avondmaaltijd en ontbijt. Na het ontbijt moeten de cliënten weer vertrekken. Cliënten mogen 2 nachten per week ergens anders overnachten. In de praktijk overnacht het merendeel 5 -6 nachten per week bij de Volksbond.

| | |
|-----------------|---|
| Capaciteit: | 28 Bedden in totaal, verdeeld over 2 locaties. 43 Mensen op de wachtlijst (voor aanvang van de winteropvang). |
| Eigen bijdrage: | €5,- voor iedereen |
| Instroom: | Op verwijzing |

De capaciteit van deze drie nachtopvanglocaties is inclusief een (waarschijnlijk tijdelijke) capaciteitsuitbreiding op vraag van de gemeente na het sluiten van de winteropvang in de oude Valeriuskliniek in 2015: 10 extra bedden bij de Haven, 28 extra bedden bij de Volksbond en 15 extra bedden aan de Poeldijkstraat.

Voor de Poeldijkstraat, de Haven en de Volksbond gelden de volgende criteria voor verblijf: geldige verblijfsstatus in Nederland, binding aan Amsterdam, binnen korte tijd na aankomst screening voor de MO op de afdeling Bijzondere Doelgroepen aan de Jan van Galenstraat. Voor de andere nachtopvanglocaties in Amsterdam gelden andere/geen criteria voor verblijf of wordt geen eigen bijdrage gevraagd (zie bijlage 1).

2.2 Interviews

Interviews

Twee onderzoekers hebben verschillende betrokkenen geïnterviewd:

- 18 daklozen in Amsterdam
- 3 belangenbehartigers van Amsterdamse daklozen (MDHG, Daklozenvakbond en Bureau Straatjurist)
- 3 aanbieders van nachtopvang: Leger des Heils (de Haven), Volksbond (twee locaties in Noord en Osdorp) en HVO Querido (Poeldijkstraat)
- 2 beleidsmakers binnen de gemeente Amsterdam (OJZ)
- 2 veldwerkers

De interviews waren semigestructureerd van aard en boden ruimte voor de ervaringen en zienswijzen van de betrokkenen. Daklozen werden geïnterviewd in de nachtopvang, het inloophuis of bij de GGD. Ze ontvingen €5,- na afloop van het interview. Zie bijlage 2 voor de interviewleidraad.

Na 18 interviews trad verzadiging van de data op; er kwam geen nieuwe informatie meer bij. Het onderzoek is uitgevoerd tussen november 2015 – maart 2016. De interviews zijn gecodeerd en geanalyseerd door twee onderzoekers met behulp van het programma MAXQDA 12.

2.3 Beschrijving geïnterviewde dak- en thuislozen

In totaal zijn 18 daklozen in Amsterdam geïnterviewd. Ten tijde van de interviews maken 11 van hen gebruik van de Nachtopvang Nieuwe Stijl. De overige 7 slapen in het Stoelenproject, de winteropvang, in voor wonen ongeschikte behuizing of verblijven op diverse wisselende adressen.

| Titel | |
|--|--------|
| Geslacht | aantal |
| Man | 17 |
| Vrouw | 1 |
| Overnacht in: | |
| Nachtopvang De Haven | 4 |
| Nachtopvang de Volksbond | 3 |
| Nachtopvang Poeldijkstraat | 4 |
| Stoelenproject | 3 |
| Winteropvang Reinaert de Vos | 2 |
| Voor wonen ongeschikte behuizing/adreshoppen | 2 |

Vijf van de geïnterviewden zijn dakloos geworden in 2015. Zij zijn dus niet bekend met de eigen bijdrage voor de nachtopvang in de voorgaande jaren. De overige geïnterviewden waren dakloos in 2014 en sommigen al velen jaren daarvoor. Degenen die al langere tijd dakloos zijn, hebben bij meerdere nachtopvanglocaties in Amsterdam overnacht, soms onderbroken door periodes van buiten of bij vrienden slapen.

"Ik heb de hele zomer buiten geslapen, van 1 mei tot 15 september omdat het Stoelenproject dan dicht is. En ik kon nergens heen. Maar lichamelijk wordt het zwaar, buiten slapen. Maar ja, ik heb het overleefd."

"Ik heb vorig jaar een paar maanden bij iemand ingewoond en daarna heb ik een caravan gekraakt. Dus vanaf begin dit jaar heb ik geen gebruik gemaakt van de nachtopvang. Ik ben al 7 jaar dakloos in Amsterdam en ken de weg ondertussen. Heb m'n eigen plekjes overal."

"Tot augustus 2015 heb ik nog gewerkt en kon ik nog gebruik maken van een aanbod van een vriendin. Heb daar 2 maanden in een kamertje gezeten voor dat ik naar het Stoelenproject kwam. En daarvoor heb ik nog 2 maanden bij een vriend op een boot gezeten. En daarvoor zat ik ook in het Stoelenproject en daarvoor heb ik wel in de nachtopvang gezeten."

De geïnterviewden die sinds 2014 dakloos zijn, hebben veelal in één of twee nachtopvanglocaties overnacht.

2.4 Winterkoudeonderzoek

Om zicht te krijgen op de feitelijk daklozen in Amsterdam voert de GGD periodiek het winterkoudeonderzoek uit. Daarbij wordt gebruikt gemaakt van de winterkoudeopvang die wordt ingesteld als de temperatuur gedurende meerdere dagen onder 0 is. Voor alle daklozen wordt dan een gratis plek in de opvang gerealiseerd en buitenslapers worden gemotiveerd om een plek te accepteren. In de winters van 2014/2015 en 2015/2016 is de winteropvang 4 maanden aaneengesloten geopend.

In januari 2016 hebben vrijwilligers vanuit de GGD 2 avonden de winteropvang aan de Reinaert de Vosstraat bezocht. Alle aanwezige daklozen die bereid waren tot deelname zijn kort geïnterviewd over hoeveel zij buitenslapen, in hoeverre alcohol-, drugs- of psychiatrische problematiek speelt en in hoeverre mensen in contact zijn met zorg. Gegevens worden gebruikt om inzicht te krijgen in de aard en omvang van de feitelijk daklozen in Amsterdam en de behoefte aan opvang¹. Aan de vragenlijst zijn vragen toegevoegd over het gebruikmaken van de nachtopvang. Zie bijlage 3.

¹ (<http://www.ggd.amsterdam.nl/beleid-onderzoek/psychosociale/winterkoude/>).

3. Beleidsmakers over de eigen bijdrage

Binnen de nachtopvang vindt een verandering plaats die gericht is op, waar mogelijk, mensen een traject aan te bieden. Dit is de uitwerking van één van de maatregelen van herijking maatschappelijke opvang (uitrol werkwijze instroomhuis over alle locaties nachtopvang). De nachtopvang is geen eindstation binnen de MO. Het is een tijdelijke oplossing, gericht op doorstroom van cliënten naar de 24-uursopvang waar hulpverlening gericht is op vergroten van de zelfredzaamheid.

Deze Nachtopvang Nieuwe Stijl houdt in dat de nachtopvang niet meer onvoorwaardelijk is. Nachtopvang is bedoeld voor mensen die willen gaan werken aan herstel naar zelfredzaamheid. Als mensen bewust (dus niet vanuit hun eigen kwetsbaarheid) geen traject willen starten, dan mogen ze geen gebruik maken van de nachtopvang. Daklozen zonder geldige verblijfstatus, zonder binding en daklozen die geen uitkering willen aanvragen kunnen via de nachtopvang begeleiding krijgen naar een plek waar ze hulp kunnen krijgen (bijvoorbeeld in een andere stad, via een terugkeertraject naar het land van herkomst of een behandeling in een kliniek).

Het invoeren van de Nachtopvang Nieuwe Stijl is aangegrepen als moment om de bijdrage voor de nachtopvang te uniformeren. De gemeente bepaalt de hoogte van de eigen bijdrage voor de voorzieningen binnen de MO keten en wilde daarom ook graag meer regie nemen over de tariefstelling binnen de nachtopvang. Het past in de lijn van de Nachtopvang Nieuwe Stijl om mensen zelf te laten betalen voor iets waar ze gebruik van maken. De gemeente vindt het belangrijk dat cliënten in de nachtopvang beseffen dat ze gebruikmaken van voorzieningen die geld kosten.

"Hier in Amsterdam hebben we een politiek ingegeven visie over onze aanpak waarbij we niet uitgaan van onvoorwaardelijke opvang, maar van voorwaardelijke opvang met als doel mensen weer toe te leiden naar herstel, zelfredzaamheid en participatie. Daar heb je een beginpunt en een eindpunt. Het beginpunt is ook dat besef dat je betaalt voor iets wat je op dat moment nodig hebt om hier weer uit te kunnen komen aan het eind van de rit."

"Dat is wel nog steeds het principe: als je ergens gebruik van maakt wat geld kost en je kunt het betalen, dan moet je er ook voor betalen."

In 2014 was de eigen bijdrage aanvankelijk vastgesteld op € 10,- per nacht. Dit tarief kwam tot stand op basis van drie overwegingen:

1. Uniformiteit
2. Betaalbare opvang
3. Mensen in beeld krijgen/ houden en de doorstroom binnen de MO

Deze drie aspecten (zoals beschreven in het 'Advies heroverweging tarief eigen bijdrage nachtopvang') worden in de volgende paragrafen toegelicht.

3.1 Uniformiteit

De eigen bijdrage voor de nachtopvang is geüniformeerd omdat het aanbod van elke nachtopvanglocatie gelijk is: een warme avondmaaltijd, overnachting en sanitaire voorzieningen. Er is gekozen voor één uniform tarief voor de nachtopvang, ongeacht kwaliteit:

"We hebben echt gezegd: het gaat alleen maar over dat je verblijf en eten krijgt. Dat krijg je overal, dus overal is die bijdrage even hoog en gerechtvaardigd daardoor. Het verblijf is puur het feit dat je onder dak kunt slapen, ongeacht of je dat nou op een eenpersoonskamer of op een meerpersoonskamer doet, dat maakt niet uit. Het is echt sec het verblijf."

De gemeente vond het niet passen dat er in de stad verschillende tarieven voor hetzelfde aanbod werden gehanteerd. Een mogelijk gevolg van de verschillende tarieven zou immers kunnen zijn dat daklozen voornamelijk naar de goedkoopste opvanglocaties zouden trekken. Een schorsing vanuit een duurdere locatie naar een goedkopere locatie zou bijvoorbeeld als gunstig ervaren kunnen worden. Tevens bleken verwijzers de groep zonder inkomen steevast naar de meest goedkope locatie te verwijzen. De gemeente denkt dat het uniforme tarief ook voor de cliënten prettig kan zijn; het tarief is door de uniformiteit transparanter en voorkomt druk op goedkope/gratis locaties.

3.2 Betaalbare opvang

De eigen bijdrage geldt alleen voor daklozen met een inkomen, veelal in de vorm van een bijstandsuitkering. De gemeente verlaagt de uitkering als iemand geen aantoonbare woonlasten heeft of als iemand dak- of thuisloos is. Omdat daklozen die gebruikmaken van de nachtopvang een woonkostentoeelage kunnen ontvangen bovenop die verlaagde uitkering, werd € 10,- in 2014 als een haalbare eigen bijdrage gezien.

| Bedragen bijstandsuitkering 2014 | |
|---|---|
| Situatie | Netto bedrag per maand incl. vakantiegeld |
| Alleenstaande 21 jaar tot AOW-leeftijd (volledige uitkering) | € 948,18 |
| Dak- en thuisloze 21 jaar tot AOW-leeftijd Maakt <u>geen</u> gebruik van nachtopvang | € 677,27 |
| Dak- en thuisloze 21 jaar tot AOW-leeftijd Maakt <u>wel</u> gebruik van nachtopvang | € 812,72 |

Zo zouden cliënten met een uitkering bij een tarief van € 10,- per nacht (30 nachten nachtopvang), per maand een bedrag van € 377,27 tot € 502,72, overhouden om te besteden aan andere zaken dan opvang. Bij een tarief van € 5,00 per nacht (30 nachten nachtopvang) is dit een bedrag van € 527,27 tot € 662,72. Bovendien mag het bedrag dat een dakloze overhoudt na aftrek van de eigen bijdrage niet onder de zak- en kleedgeldgrens uitkomen. In 2014 was dit bedrag €300,- per maand; in 2016 €307,- per maand.

"Toen geopperd werd van 'laat het €10,- zijn', toen hebben we gekeken of een dak- en thuisloze dat kan betalen. Er is niet zomaar gezegd van: oké, dat doen we, €10,-. Want dan ga je natuurlijk ook bij wijze van spreken zelf organiseren dat een deel van de mensen het niet kan betalen. Dus dan krijg je dat minder mensen het bedrag betalen. Dus er zijn wel rekenmodellen op toegepast."

De hoogte van de eigen bijdrage werd daarom in overleg met de aanbieders van de nachtopvang aanvankelijk vastgesteld op €10,- per nacht.

Geen inkomen, geen eigen bijdrage

Verder heeft de gemeente benadrukt dat daklozen zonder inkomen, zonder directe betaling gebruik mogen maken van de nachtopvang. Bij de nachtopvang wordt gevraagd of een cliënt in staat is om de eigen bijdrage te betalen.

"Je hebt altijd de achtervang voor als mensen echt aantoonbaar geen inkomen hebben, dan hoeven ze niets te betalen, dan wordt je daarvan ontheven. Je moet het wel kunnen betalen."

Indien een persoon minder dan de zak en- kleedgeldnorm te besteden heeft, dan hoeft de eigen bijdrage niet betaald te worden, of een lager bedrag. Als hun uitkering eenmaal opgestart is, betalen zij met terugwerkende kracht de eigen bijdrage terug. Cliënten die nog geen uitkering hebben, wordt gevraagd zich zo snel mogelijk te melden bij de Jan van Galenstraat. Daar is gelegenheid een uitkering aan te vragen en wordt bekeken of iemand in aanmerking komt voor maatschappelijke opvang. Voor meer zelfredzame daklozen die heel bewust geen uitkering willen aanvragen, is de nachtopvang niet meer bedoeld.

3.3 Mensen in beeld krijgen en houden

De hoogte van de eigen bijdrage in de nachtopvang is ook een instrument in de doorstroom. Zo moet de hoogte van de eigen bijdrage in verhouding moet zijn met de kosten van overige verblijfsmogelijkheden binnen de MO. Er is destijds gekozen voor € 10,- eigen bijdrage om het aangaan van de vervolgstappen in de MO te stimuleren. Bij iedere stap: de 24-uurs opvang, het begeleid wonen en de groepswooning worden uitgaven aan vaste lasten voor wonen en leven hoger. Cliënten kunnen zo alvast wennen aan het hebben van deze uitgaven ('Advies heroverweging tarief eigen bijdrage nachtopvang').

De gemeente Amsterdam vreest dat als mensen niets of een (te) laag bedrag betalen, de drempel naar een volgende duurdere voorziening hoger is. Mogelijk is er dan minder prikkel om door te stromen. Het tarief voor de nachtopvang mag verdere doorstroom dus niet belemmeren. De beleidsmakers geven aan dat er immers al voldoende andere belemmerende factoren ten aanzien van de doorstroom zijn, zoals het gebrek aan beschikbare woningen voor mensen die kunnen uitstromen of de strenge uitstroomcriteria waar mensen moeilijk aan kunnen voldoen. Sinds de invoering van de huidige eigen bijdrage hebben de beleidsmakers nog geen verschil in doorstroom gezien in vergelijking met de voorgaande jaren.

Ook de gelaagde uitkering speelt een rol bij het in beeld krijgen en houden van daklozen. Daklozen worden namelijk gekort op hun uitkering omdat ze geen woonkosten hebben. Als ze aantoonbaar gebruik maken van de nachtopvang, ontvangen daklozen de zogenaamde woonkostentoeslag. Vanaf het moment dat daklozen starten met een instroomtraject voor de MO, ontvangen ze hun volledige

uitkering. Zo zet de gemeente Amsterdam de gelaagde uitkering in als instrument om daklozen te stimuleren binnen de MO keten te komen en blijven.

"Dat is ook aangevlogen vanuit een vorm van verleiding om mensen naar de nachtopvang te krijgen en ze in beeld te krijgen. Want als verblijf in de nachtopvang ertoe leidt dat je meer geld gaat krijgen, is dat natuurlijk drempelverlagend. Dat is drempelverlagend ook voor mensen die we heel graag binnen gaan krijgen en die dat anders misschien niet zouden doen, namelijk de groep zorgmijders. Net zoals dat je zegt: we willen niet dat mensen eeuwig in de nachtopvang blijven, want dat kan ook een comfortabele plek zijn en dan helpt het ook als mensen die stap maken om naar de 24-uursopvang te gaan of naar die woning te gaan, dat ze dan meer geld krijgen. Dus dat is ook een prikkel om dat te doen. Dus het is een integraal systeem.'

De beleidsmakers plaatsen hiermee de eigen bijdrage voor de nachtopvang binnen het bredere kader van inkomen en eigen bijdragen binnen de MO keten.

4. Daklozen over de nachtopvang

Uit de interviews met daklozen blijkt dat de waardering van de eigen bijdrage sterk verweven is met hun waardering van de nachtopvang. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de geïnterviewden de nachtopvang waarderen. In paragraaf 4.1 komen eerst de cliënten in de Nachtopvang Nieuwe Stijl aan het woord, in paragraaf 4.2 de geïnterviewden die geen gebruikmaken van de Nachtopvang Nieuwe Stijl. In paragraaf 4.3 geven de geïnterviewden hun mening over Nachtopvang Nieuwe Stijl en in paragraaf 4.4 komen de resultaten over de nachtopvang vanuit van het winterkoudeonderzoek aan bod.

4.1 Waardering nachtopvang door cliënten

Ten tijde van de interviews maken 11 van de 18 geïnterviewden gebruik van de nachtopvang aan de Poeldijkstraat, de Haven of de Volksbond. Deze cliënten zijn redelijk tevreden over de locatie waar ze overnachten. Ze zijn blij dat ze een dak boven hun hoofd hebben, ook al vinden ze de situatie verre van ideaal.

"Het is een oud gebouw, 't is geen 5sterrenhotel, en ook geen 4 of 3 sterren. 't Is geweldig dat het er is, maar het is wel heel erg aan vervanging toe. Het is beter als op straat."

Het merendeel van de geïnterviewden vindt het moeilijk om samen te moeten leven met verslaafde of psychiatrische medebewoners. Cliënten die eerder bij een andere nachtopvang verbleven, geven allemaal aan hun huidige opvanglocatie beter te waarden. Bijvoorbeeld vanwege de ligging, de huisregels, de ervaren veiligheid of de kwaliteit.

Slaapplek, sanitair en eten

Degenen die hun slaapkamer met één of twee anderen delen, zijn goed te spreken over de slaapplek. Het slapen op een slaapzaal met bijvoorbeeld 8 personen wordt als een stuk onaangener ervaren. In een relatief nieuw gebouw zoals de nachtopvang aan de Poeldijkstraat wordt het sanitair als goed omschreven, terwijl het sanitair op de oudere locaties minder goed functioneert volgens de geïnterviewden. Op alle locaties wordt de hygiëne als wisselend ervaren, maar de geïnterviewden schrijven dit eerder toe aan slordige medebewoners dan aan de schoonmaakinspanningen vanuit de aanbieder. Over het eten vellen de geïnterviewden een wisselend oordeel.

"Misschien hebben andere mensen andere ideeën erover. Maar mijn idee, ook omdat ik andere instanties heb gezien, er is niet te klagen hier. Tot nu toe, alle eten is te eten. Het is elke dag verschillend, de ene dag is lekkerder dan de andere, maar het blijft gewoon te eten."

Met name het eten bij de Haven wordt bestempeld als goed, vooral door de mogelijkheid om te lunchen en de keuzemogelijkheid ten aanzien van broodbeleg.

De regels

Tijdens de interviews vertelden cliënten over de regels t.a.v. hun verblijf alsmede over de huisregels per locatie. Op alle locaties geven geïnterviewden aan dat de huisregels duidelijk en redelijk zijn en dat in goed overleg veel flexibiliteit mogelijk is.

Bij de Haven waarderen mensen de mogelijkheid om ook overdag binnen te blijven. Zowel aan de Poeldijkstraat als in de nachtopvang van de Volksbond vinden geïnterviewden het vervelend om overdag geen toegang te hebben.

"Verder vind ik het wel moeilijk, met wat ik nu heb, om in de ochtend vroeg eruit te gaan. Daar zit ik een beetje mee. Om 9.00 uur moet je de deur uit. Dat is voor mij vervelend, ik loop ook met bepaalde psychische klachten rond. Vanaf 17.00 uur mag je hier naar binnen. Van 9 tot 17 ben ik dus op straat. Wegens mijn diagnose is het voor mij moeilijker om daar mee om te gaan. Want ik kan niet zo goed met mensen om gaan."

"Een ander punt is dat je overdag, hier is het 9.30 uur, dat je buiten moet zijn. Je loopt elke dag in de kou. En dan moet je weer naar zo'n inloophuis. Weer tussen mensen met een alcohol-of drugsprobleem. Dat is niet prettig. Hier in Osdorp zit je bovendien op een locatie op een industrieterrein. Hier zit niets in de buurt. Het dichtstbijzijnde is hier 8 km vandaan, de opvang in de Bilderdijkstraat. En met het openbaar vervoer 2 x per dag kost dat 5 euro."

In de Poeldijkstraat kunnen daklozen die gescreend zijn door het Instroomhuis en gestart zijn met een instroomtraject (en daardoor geen passant meer zijn, maar 'instromer) overdag binnen blijven. Passanten die dagbesteding uitvoeren binnen de opvanglocatie kunnen hun verblijf verlengen van maximaal 10 dagen naar maximaal 6 maanden. Deze passantenwerkers geven aan dankzij hun werkzaamheden overdag, regelmatig binnen te kunnen blijven.

"De eerste keer wakker maken is 07.30, 09.30 moet je buiten zijn. En dan mag je om 16.00 weer binnen komen. Mensen die in het instroomhuis hier zitten, die zijn anders, die mogen de hele dag binnen blijven. Het is dat ik hier werk, maar anders ben ik hetzelfde als de mensen die hier 10 dagen per maand mogen slapen. Op de dagen dat ik vrij ben, moet ik net als de anderen 's ochtends weg. Dat vind ik jammer, maar ik beslis niet. Als je dienst klaar is om 13.00 dan moet je naar buiten, terugkomen om 16.00. Dat zijn de regels. Als je klaar met werken bent, ben je moe, dan wil je graag binnenblijven."

Bij de Volksbond zijn de geïnterviewden tevreden over de mogelijkheid elke week 2 nachten weg te blijven.

4.2 Daklozen die geen gebruik maken van Nachtopvang Nieuwe Stijl

Ten tijde van de interviews overnachten 7 geïnterviewden in het Stoelenproject, de winteropvang, in een caravan of op diverse wisselende adressen. Van hen is er één recent dakloos; hij overnacht in de winteropvang en heeft geen ervaring met de reguliere nachtopvang. Van de anderen geeft de helft aan niet in de reguliere nachtopvang te willen verblijven:

- Omdat het stressvol is;
- Omdat ze het vervelend vinden om met psychiatrische medebewoners op dezelfde locatie te verblijven;
- Vanwege het ervaren gebrek aan privacy;
- Omdat ze de kwaliteit van de nachtopvang onvoldoende vinden;
- Omdat ze de toegangstijden als vrijheid berovend ervaren;
- Omdat ze geen inkomen hebben en geen €5,- per nacht kunnen betalen;
- Of omdat het meenemen van drugs niet toegestaan is.

"Je moet om 21 uur aan de deur staan en om 23 uur gaan slapen. Je hebt 2 uur om te eten en te douchen en je bent niet alleen. Je hebt weinig tijd en soms kun je zelfs niet douchen. En 's morgens, weer of geen weer, opstaan en eruit! Als ik naar de nachtopvang ga moet ik alles inleveren. Ook m'n heroïne en m'n eventuele methadon voor de ochtend. Nou dan heb ik die ochtend een probleem want dan voel ik mij ziek. Ik mag wel een methadon tabletje meenemen maar moet het wel afgeven. Maar ik heb meestal geen methadon en dan moet ik m'n heroïne gebruiken, dat kan niet."

Eén geïnterviewde geeft aan dat hij vanwege de kosten vertrokken is vanuit het Passantenhotel naar het Stoelenproject waar hij gratis kan overnachten.

4.3 Mening over Nachtopvang Nieuwe Stijl

In de interviews vertelden de daklozen over de toeleiding naar een (instroom)traject, het moeten aanvragen van een uitkering als voorwaarde voor verblijf in de nachtopvang en de herverdeling van de nachtopvang-bedden tussen de Amsterdamse ketenpartners.

Toegeleiding naar een (instroom)traject

Van de geïnterviewden die gebruik maken van de reguliere nachtopvang is bijna de helft positief over het feit dat ze vanuit de nachtopvang vervolgstappen gaan maken binnen de MO. Ze vinden het terecht dat ze onder begeleiding moeten gaan werken aan hun eigen toekomstperspectief, ook al weten ze niet allemaal wat een (instroom)traject daadwerkelijk inhoudt of hebben ze gehoord dat ze eerst nog een jaar op de wachtlijst staan.

"Maar zo'n instroomtraject, eerlijk gezegd weet ik niet precies wat dat is. Wel dat als je daar binnen komt dat je dan een stapje hoger gaat. Dat je dan meer begeleiding hebt. Ik ben bezig met dat instroomtraject. Waarschijnlijk leidt dat tot een eigen woning denk ik. Je krijgt ook intensievere begeleiding. En 24uurs opvang geloof ik. Ben daar wel positief over."

Toch zijn er ook kritische geluiden over het moeten doorstromen naar een traject:

"Die hele hulpverlening, die GGD, de gemeente en al die sociale instellingen, maatschappelijk werk, woonwerk begeleiders, intredingstrajecten. Als je 15 jaar dakloos bent, dan schijt en kots je op die hele hulpverlening. En dat is dan heel positief uitgedrukt. Er zijn altijd weer allerlei nieuwe trajecten. Het is oplichterij. Je komt iedere keer op andere wachtlijsten."

Van de geïnterviewden die geen gebruik maken van de Nachtopvang Nieuwe Stijl is het merendeel positief over de toeleiding naar een traject vanuit de nachtopvang. Ze vinden het redelijk en geven aan dat het daklozenmeer perspectief kan bieden.

"Helemaal perfect! Het moet niet vrijblijvend zijn, 10 jaar meelopen en dan nog niet verder. Als het aan mij ligt maken ze een groot instroomhuis, waar al die mensen naar binnen gaan. En je komt er pas uit als je je problemen hebt opgelost. Stel plichten maar lever dan ook iets; een huis of kamer en werk. Maar niet alleen je hand ophouden en verder niets doen."

Tegelijkertijd nuanceren ze hun positieve uitlatingen door er aan toe te voegen dat een traject niet geschikt is voor iedereen of dat het ze zelf niet gelukt is om een traject succesvol af te ronden. Twee van hen geven aan niet terug naar de maatschappelijke opvang te willen wegens hun eerdere ervaringen in trajecten.

"Niet iedereen is klaar voor dit instroomtraject. De hele rompslomp, je moet er maar zin in hebben."

Uitkering als voorwaarde voor verblijf in de nachtopvang

De geïnterviewde daklozen zijn kritisch over het verplicht moeten aanvragen van een uitkering om te kunnen overnachten in de nachtopvang. Ze geven aan dat niet iedereen een uitkering wil aanvragen, terwijl die daklozen net zo goed behoefte kunnen hebben aan opvang. De geïnterviewden spreken hier niet over zichzelf, maar komen op voor daklozen die principieel een uitkering weigeren aan te vragen.

"Dat is geen eis die gesteld kan worden, dit kun je niet doen. Je kunt niet zeggen 'je moet daar of daar je geld vandaan halen'. Afhankelijk zijn van de regering omdat zij dat bepalen. Dat is toch een beperking van je vrijheid denk ik. Mensen hebben soms een goede reden om geen uitkering aan te vragen. Zonder uitkering zou ik ze niet meteen willen weigeren."

"Voor sommige mensen werkt het niet, is het problematisch. Dan is het weer gedwongen en dat kun je niet iedereen opleggen. Ik ken jongens die wonen al 17 jaar op straat en die doen nergens meer aan mee."

De mogelijkheid een uitkering aan te vragen en het gemak dat de nachtopvang daarbij biedt (de nachtopvanglocatie verstrekt het bewijs van verblijf aan WPI) worden positief beoordeeld door de geïnterviewden.

Herverdeling nachtopvang-bedden

Cliënten van de nachtopvang aan de Poeldijkstraat zijn geïnformeerd over het afbouwen van de passantenplekken op die locatie. Tijdens de interviews zijn zorgen geuit over de toekomst van de laagdrempelige nachtopvang in Amsterdam:

"Vroeger was het toegankelijker, toen had je allemaal passanten. Dat gaat eruit per 1 januari, dat is jammer. Want er komen steeds minder plekken voor jongens die op straat leven, dat vind ik wel een nadeel. Je mag buiten niet meer slapen, want dan krijg je een bekeuring van de politie. Maar de instanties zorgen ervoor dat de mensen buiten gaan slapen, want die passantenplekken verdwijnen. Dat is een nadeel. Er zijn toch veel meer daklozen dan ze denken. Over een maand gaan de passantenplekken weg. Dan zijn het alleen nog maar instromers, mensen die in een traject zitten. In de Haven kan je ook niet zomaar meer slapen. Vroeger kon je daar gewoon aankloppen, als er plek was, kon je er slapen. Maar dat kan ook niet meer. Nu heb je alleen het Stoelenproject of eventueel het Passantenhotel. En als dat vol zit, kom je er ook niet in. Dus dan blijft alleen over het Stoelenproject of buiten. Of Amoc, maar daar zijn maar 12 plaatsen, en daar worden meer mensen vanuit het Oostblok heen gestuurd. Het gaat dus allemaal achteruit in plaats van vooruit."

4.4 Informatie vanuit het winterkoudeonderzoek

In januari 2016 hebben in totaal 118 daklozen in de winteropvang aan de Reinaert de Vosstraat deelgenomen aan het winterkoudeonderzoek. Van hen gaven 72 aan een jaar of langer in Amsterdam te verblijven. Zij kregen de vragen over het gebruik van de nachtopvang in 2015 voorgelegd.

| <u>Januari 2016 in winteropvang</u> | aantal |
|--|--------|
| Deelname winterkoudeonderzoek | 118 |
| 1 jaar of langer in Amsterdam | 72 |
| Dakloos 2 maanden of langer | 61 |
| 2014/2015 ook verbleven in winterkoudeopvang | 27 |
| 2015 verbleven in de nachtopvang | 22 |

Van de 72 geïnterviewde daklozen die een jaar of langer in Amsterdam verblijven, zijn er 61 die twee maanden of langer dakloos zijn. Van deze 61, hebben er 27 ook vorig jaar overnacht in de winterkoudeopvang en 22 van hen hebben in 2015 gebruik gemaakt van de nachtopvang.

De 39 daklozen die in 2015 wel dakloos in Amsterdam waren, maar geen gebruik hebben gemaakt van de nachtopvang, geven verschillende redenen aan waarom niet:

- Kent de nachtopvang niet
- Verbleef in voor wonen ongeschikte behuizing
- Had eigen woonruimte
- Verbleef in een hostel
- Had de nachtopvang niet nodig
- Verbleef in een instelling
- Liever op straat of bij vrienden/kennissen
- Afgewezen door GGD

De eigen bijdrage is niet genoemd als reden om geen gebruik te maken van de nachtopvang.

Onder de in totaal 22 daklozen die in 2015 overnacht hebben in de nachtopvang, werden het Stoelenproject, de Haven en de Poeldijkstraat het meest genoemd als gebruikte nachtopvanglocaties. Van Amoc, het Anton de Komplein en de Volksbond werd minder gebruik gemaakt. Op de vraag waarom zij op dit moment gebruikmaken van de winteropvang in plaats van de nachtopvang, antwoordden zij:

- Mogelijkheid om langer te verblijven in de winteropvang dan in de nachtopvang
- Kan niet meer terecht bij de nachtopvang
- Vindt de winteropvang een betere plek / betere voorzieningen in de winteropvang.
- Geschorst uit de nachtopvang
- Problemen met binding
- Is verwezen naar de winteropvang
- Winteropvang is meer toegankelijk, geen druk om zaken te regelen

Ook bij deze vraag werd de eigen bijdrage niet genoemd. Dat ligt voordehand, aangezien de eigen bijdrage voor de nachtopvang niet geïnd werd gedurende de periode dat de winteropvang geopend is.

5. Daklozen over de eigen bijdrage

Tijdens de interviews hebben de daklozen uitgebreid gesproken over de eigen bijdrage voor de nachtopvang. In dit hoofdstuk komen verschillende aspecten aan bod: de betaling van de eigen bijdrage in paragraaf 5.1, de waardering van de huidige eigen bijdrage in paragraaf 5.2, de gevolgen van de huidige eigen bijdrage in paragraaf 5.3 en de mogelijke gevolgen van een eventuele verhoging van de eigen bijdrage in paragraaf 5.4.

5.1 Betaling eigen bijdrage

Ten tijde van de interviews maken 11 van de 18 geïnterviewden gebruik van de nachtopvang aan de Poeldijkstraat, de Haven of de Volksbond. In deze paragraaf wordt beschreven hoe deze 11 cliënten de eigen bijdrage betalen. De geïnterviewden betalen de eigen bijdrage op verschillende manieren:

| Betaling eigen bijdrage nachtopvang | |
|-------------------------------------|--------|
| Bedrag: | aantal |
| €5,- | 7 |
| € 7,50 | 2 |
| Niets | 2 |
| Wijze van betaling: | |
| Contant | 2 |
| Via uitkering | 2 |
| Achteraf verrekend met uitkering | 4 |
| Weet het niet | 1 |

Twee cliënten betaalden geen eigen bijdrage. Eén stelt geen eigen bijdrage te hebben betaald omdat hij in de nachtopvang arriveerde voordat de uniforme eigen bijdrage werd geïmplementeerd. De ander geeft aan dat hij sinds de start van de gratis winteropvang ook geen eigen bijdrage meer hoeft te betalen voor de reguliere nachtopvang.

Bij cliënten in de nachtopvang waarvan de uitkering nog in aanvraag is, wordt de eigen bijdrage met terugwerkende kracht verrekend op het moment dat de uitkering toegekend is. Deze cliënten hadden niet het idee dat ze ten tijde van het interview daadwerkelijk een eigen bijdrage betaalden:

"Het is 5 euro, maar ik heb nog geen uitkering. En als je geen uitkering hebt, dan betaal je niets."

"Niks. Tenminste, niet dat ik weet. Ik heb begrepen dat het 5 euro is, als je het geld hebt. En als je het geld hebt, moet je op een gegeven moment weer naar buiten. [Weet u of u met terugwerkende kracht de eigen bijdrage moet betalen?] Ik heb er niets van gehoord, dus ik ga er ook niet vanuit. Ik zie het wel, ik weet het niet. Als het wel zo is, dan is het zo. [Heeft u een machtiging getekend om die 5 euro per nacht te betalen?] Ja, ik denk dat iedereen dat doet. Maar dat geldt niet als je geen uitkering hebt. Iedereen tekent dat, als je hier voor het eerst bent."

"Op dit moment betaal ik geen bijdrage. Omdat ik geen inkomen heb."

De geïnterviewden vinden het een vervelende gedachte dat ze met terugwerkende kracht een groot bedrag moeten afstaan aan de nachtopvanglocatie. Ze hebben weliswaar geen helder inzicht in de hoogte van de uitkering die ze (met terugwerkende kracht) gaan ontvangen maar schrikken van de

gedachte dat daar in één keer €150,- x het aantal maanden verblijf in de nachtopvang, vanaf getrokken wordt. De cliënten zijn bang dat ze dan onvoldoende leefgeld overhouden, of geven aan het geld goed te kunnen gebruiken voor het aflossen van hun schulden of vervolgstappen na de nachtopvang.

"Prima als je die eigen bijdrage dan moet betalen, maar spreidt dat uit over een paar maanden. Want je krijgt toch een uitkering van DWI, trek daar dan 50 of 100 euro per maand af. Maar niet in één keer."

"Ik vind het wel een beetje wrang. Je wordt op straat gezet, je hebt het geld hard nodig. En als dat er dan ook nog eens afgehaald wordt, dan is het wel een beetje wrang dat je dan weer zonder geld buiten komt."

Eén van de geïnterviewden heeft een betalingsregeling getroffen met de nachtopvanglocatie om zo de eigen bijdrage periodiek terug te betalen.

5.2 Waardering eigen bijdrage

Een meerderheid van de geïnterviewden vindt het betalen van een eigen bijdrage voor de nachtopvang redelijk voor daklozen met een inkomen. Op twee geïnterviewden na vinden zij een eigen bijdrage 'redelijk', 'gewenst', 'normaal' of 'logisch'.

Ze vinden het terecht dat daklozen moeten betalen voor de voorzieningen waar ze gebruik van maken. Het bedrag van €5,- wordt als acceptabel beschouwd in vergelijking met de uitkering die daklozen ontvangen. Veel geïnterviewden lijken niet op de hoogte van de zogenaamde 'woonkostentoeslag'. Toch stellen ze, dat als iemand een inkomen in de vorm van een uitkering ontvangt, het dan eerlijk is om een gedeelte van dat inkomen uit te geven aan verblijfskosten. De geïnterviewden geven zelfs aan dat het prettig is een steentje bij te dragen en niet alleen maar te ontvangen.

"Ten eerste vind ik het niet meer dan logisch en ten tweede ben ik blij dat het er is. Ik wil graag betalen voor de hulp die ik krijg en dat ik niet mijn hand op houd. Die 5 euro dekt vast niet alle kosten die er zijn, maar vind het prettig dat ik zelf bijdraag."

"Je kan hier slapen in een schoon bed, je kan douchen, scheren, er staat hier van alles om te scheren, geen tandpasta, maar voor de rest alles. Je krijgt 3 keer per dag eten. Waar krijg je dat voor 5 euro? Nergens."

Ook vinden de geïnterviewden €5,- een redelijk bedrag voor hetgeen ze ontvangen in de nachtopvang: onderdak voor de nacht, eten, drinken en sanitaire voorzieningen. Ze geven aan dat €5,- geen drempel vormt om gebruik te maken van de nachtopvang. Een aantal vertelt echter ook dat ze geen enkel ander alternatief zien voor de nachtopvang. De keuze tussen op straat slapen en €5,- per nacht betalen, is dan ook snel gemaakt.

Een aantal geïnterviewden vindt het betalen van een eigen bijdrage niet redelijk. Zij zouden liever geen eigen bijdrage betalen; zij stellen dat de gemeente Amsterdam hoe dan ook kosten voor hen maakt; ofwel door een bed in de nachtopvang te subsidiëren ofwel door bekostiging van de uiteindelijke kwijtschelding van hun schulden. De gemeente Amsterdam zou goedkoper uit zijn door een eigen woonruimte te subsidiëren of door geen eigen bijdrage te rekenen die zich toch bovenop de al bestaande schulden stapelt.

5.3 Gevolgen huidige eigen bijdrage

In deze paragraaf schetsen de geïnterviewde daklozen een beeld van de gevolgen van de huidige eigen bijdrage. Alle 11 daklozen die ten tijde van het interview gebruik maakten van de reguliere nachtopvang, hadden een bijstandsuitkering. Van de 7 geïnterviewden die overnachten in het Stoelenproject, de Winteropvang of andere plekken, hadden 5 geen uitkering. De ruime meerderheid van de geïnterviewden geeft aan schulden te hebben.

Gevolgen voor daklozen met een uitkering

Vrijwel alle geïnterviewde daklozen die gebruikmaken van de nachtopvang geven aan dat zij op dit moment geen problemen ervaren door de huidige eigen bijdrage. Ze kunnen vaak moeilijk rondkomen van het bedrag dat overblijft na aftrek van de kosten voor de ziektekostenverzekering en de eigen bijdrage, maar het lukt wel. Wel stellen ze vast dat het mede door de eigen bijdrage moeilijker is om schulden af te betalen of om te sparen voor bijvoorbeeld de borg voor een huurhuis. Sommigen maken zich dan ook zorgen over hun toekomst na de nachtopvang.

"Het duurt alleen maar langer dat je je schulden aflost, en het is toch prettig als je schuldvrij verder kan. Want anders dan krijg je je huissie, en dan zit je weer tegen zo'n berg schulden aan te kijken. En het wordt maar niet minder, dan draai je weer door. Je krijgt met terugwerkende kracht veel geld, maar dat kan je dan weer inleveren. Als je geen geld meer hebt, dan kom je gewoon dagen zonder eten te zitten."

"€155,- betaal ik nu, maar eigenlijk is €100,- het maximale bedrag wat ik kan betalen. Het is 50 euro te veel. Soms duurt het te lang voordat je schoenen kan kopen, je moet ook budget hebben. Eigenlijk kom ik 50 euro per maand te kort. Ik kan het wel betalen, maar dan ik besparen op andere uitgaven. €5,- is redelijk, maar het maakt mijn budget om andere dingen te kopen, veel kleiner. Voor kleding, schoenen, verzorging."

Gevolgen voor daklozen zonder uitkering

De geïnterviewden benadrukken dat daklozen zonder inkomen een eigen bijdrage van €5,- per nacht niet kunnen betalen. Ook vinden ze het belangrijk dat deze daklozen toch terecht kunnen in de nachtopvang.

"Ook mensen die, om welke reden dan ook, geen uitkering hebben, moeten, hoe minimalistisch dan ook, een dak boven hun hoofd kunnen hebben. Dan maar gratis en van de belasting. Heel simpel; als ik 2 weken geleden niet een dak boven m'n hoofd had gehad weet ik niet hoe het met mij gelopen was. Ik had het denk ik niet op kunnen brengen om onder een brug te gaan liggen, zelfmoord had gekund. Op straat staan is vreselijk, ik weet niet of ik het had getrokken."

"Zonder uitkering zou iemand geen 5 euro hoeven te betalen voor de nachtopvang. Want zo'n persoon kan niet elke dag 5 euro bij elkaar sprokkelen. Dan gaat hij toch verkeerde dingen doen om de nachtopvang te betalen."

Vier daklozen zonder uitkering die geen gebruikmaken van de nachtopvang geven inderdaad aan geen €5,- per nacht te kunnen betalen. Zij vinden een eigen bijdrage op zich weliswaar redelijk maar voor hen niet betaalbaar. Voor twee van hen vormt de eigen bijdrage van €5,- per nacht in combinatie met andere bezwaren (zie paragraaf 4.2) een drempel om te overnachten in de nachtopvang.

"Als ze 5 euro vragen is wel veel. Ik heb ze niet, gewoon het feit dat ik ze niet heb zal mij ervan weerhouden om er naar toe te gaan. Gezien mijn situatie; ik ga er niet heen. Heb die 5 euro niet. Zolang ik geen uitkering heb wil ik niets betalen voor de nachtopvang, niet dat ik niet wil maar waar moet ik het geld vandaan halen? Ik heb natuurlijk ook nog €20,- à €30,- euro per dag nodig voor mijn heroïne. Ik kan niet. Een eigen bijdrage betalen is moeilijk voor mij. Ik zou dan nog extra geld moeten maken zonder mij zelf in diskrediet te brengen. Heel moeilijk is dat temeer door m'n verslaving."

"Als ik nu €5,- zou moeten betalen zou ik in de problemen komen. Het zou gevolgen voor me hebben omdat ik het geld nu niet heb. Ik heb die €5,- ook nodig om heen en weer te reizen en om m'n zaakjes te regelen bij de DWI en de GGD. Ik moet nu elke dag naar de GGD om m'n wond te verschonen. En dan moet ik weer terug. Als ik nu een uitkering zou hebben dan heb ik geen moeite met 5 euro. Dan kan ik het betalen."

5.4 Verhogen van de eigen bijdrage

In de interviews hebben de onderzoekers aan de daklozengevraagd hoe zij tegenover een eventuele verhoging van de eigen bijdrage staan.

Verhoging naar het aanvankelijke tarief van €10,-

Het merendeel van de geïnterviewden is van mening dat €10,- een te hoge eigen bijdrage is voor de nachtopvang. Sommigen van hen stellen dat €10,- teveel is gezien de kwaliteit van de huidige nachtopvanglocaties. Zij zijn eventueel bereid om €10,- per nacht te betalen als de voorzieningen in de nachtopvang aanzienlijk verbeteren, waaronder een betere hygiëne, meer luxe, eenpersoonskamers, beter eten of de mogelijkheid om overdag binnen te blijven.

"Als ik een uitkering zou hebben en die bijdrage van €10,- van m'n uitkering zou moeten betalen dan zou ik minstens €300,- per maand kwijt zijn, alleen maar voor dat. En ik heb geen eigen kamer of privacy, gewoon alleen maar een bed. Dat is veel te veel! 300 Euro alleen voor een bed waarin ik alleen maar slaap."

Anderen geven aan dat €10,- geen acceptabel bedrag is voor een dak- en thuisloze: €300,- per maand + de kosten die ze overdag op straat maken, vinden ze niet haalbaar. Ook wordt gesteld dat het verschil in prijs met een bed in een hostel á €12,- per nacht dan wel erg klein wordt, terwijl je als gast in een hostel veel meer vrijheid en comfort geniet.

Vijf van de geïnterviewden stellen dat €10,- wel een haalbare eigen bijdrage is voor daklozen met een uitkering of dat zij zelf bereid zouden zijn om €10,- te betalen:

"Stel dat ik de toelage van €135,- ook krijg dan heb ik een uitkering van ongeveer €700,-. Als ik €300,- moet betalen hou ik €400,- over. Daar zou ik geen problemen mee hebben. €10,- is geen probleem maar ik betaal liever €5,-."

Drie van hen geven echter aan dat ze €10,- zouden betalen, omdat ze geen enkel ander alternatief hebben:

"[Stel dat u €10,- per nacht moet betalen] Dat is een beetje een rare vraag, want wat moet je? Daar kan je toch geen nee tegen zeggen als je op straat moet leven? Je gaat het wel voelen, je gaat het heel erg voelen, maar je kunt geen nee zeggen. Je bent gedwongen om ja te zeggen"

Verhoging naar een bedrag onder €10,-

Vijf geïnterviewden geven aan dat een verhoging van een (paar) euro een haalbare eigen bijdrage is voor daklozen met een uitkering. Zelf hebben ze allemaal een uitkering (in aanvraag). Sommigen kunnen €6,- betalen, anderen €7,50.

"Dus die €5,- ziet er heel goed uit. €150,- per maand is een goed bedrag, als het maar niet hoger wordt. Maar €5,- is wel het maximum, €6,- kan misschien nog, maar €7,- nee. Ik verwacht dat als mensen niet zoveel geld hebben, het bedrag laag is, anders is het geen hulp."

Variabele eigen bijdrage

Een aantal geïnterviewden geeft aan dat de wenselijke hoogte van een eigen bijdrage, voor de daklozen met enige vorm van inkomsten, zou kunnen variëren. De eigen bijdrage zou dan afhankelijk zijn van het vrij te besteden deel van de eigen inkomsten en van de faciliteiten van de opvang. Daklozen met een bijstandsuitkering en hoge schulden houden met de verplichte budgettering minder over dan personen zonder (hoge) schulden.

"Dat is afhankelijk van de schulden. Voor mensen die veel schulden hebben zal het een heel groot probleem zijn. Voor mensen die helemaal geen schulden hebben, die moeten niet zeuren. Honderdvijftig euro per maand, dat is nergens te vinden in Amsterdam."

"De wenselijke hoogte van de bijdrage is per persoon verschillend. Sommigen hebben fikse schulden en budgettering. Hebben maar weinig geld."

Mogelijke gevolgen van een eventuele tariefverhoging

De meeste geïnterviewden staan niet positief tegenover een eventuele verhoging van de eigen bijdrage, omdat ze zich zorgen maken over de mogelijke gevolgen voor zichzelf of voor daklozen in het algemeen:

- Schuldaflossing duurt langer als de schuld voor nachtopvang hoger uitvalt;
- Onvoldoende geld om een leven op te bouwen na de nachtopvang;
- Te weinig geld overhouden om het leven overdag op straat te bekostigen of vaste lasten te kunnen betalen;
- Gebruikers zullen uitwijken naar goedkope hostels omdat er daar minder strenge huisregels zijn;
- Meer overlast door en toename van bedelende gebruikers;

6. Aanbieders en veldwerkers over de eigen bijdrage

De aanbieders geven aan dat cliënten door het betalen van een eigen bijdrage zelf weer wat meer verantwoordelijkheid nemen over hun eigen leven.

"Die eigen bijdrage is er ook juist om je eigen verantwoordelijkheid te nemen, dat je regie gaat nemen over je eigen leven. Er zit een pedagogisch doel achter. Ik vind het goed om mensen bewust te maken dat niet alles voor niets is. Maar dat het een bewustwording is dat je ook gewoon moet betalen. De eigen bijdrage is een middel, geen doel op zich. Want anders ga je mensen verliezen die je liever binnen wil houden. Je moet uitkijken dat de eigen bijdrage op de lange termijn niet een doel op zich wordt, bijvoorbeeld in het kader van bezuinigingen."

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de aanbieders de eigen bijdrage innen en welke gevolgen zij zien van de uniforme eigen bijdrage.

6.1 Eigen bijdrage innen

Poeldijkstraat

Passanten mogen hier maximaal 10 nachten blijven, maar er worden diverse uitzonderingen gemaakt. Zo mogen kwetsbare daklozen die (aanvankelijk) niet in aanmerking komen voor een instroomtraject en daklozen die zelf actief om begeleiding vragen maximaal 6 maanden verblijven. Met name de meer zelfredzame groep kan dan aan de slag als passantenwerker, waarbij ze taken binnen de opvanglocatie verzorgen. Te denken valt aan werken in de keuken, het linnengoed verzorgen of schoonmaken. Voor een dienst van 4 uur ontvangt een passantenwerker €4,- en voor een dienst van 8 uur €8, -.

"Als wij ons zorgen maken over mensen, en dat kan zijn op psychisch vlak, verslavingsvlak, zelfstandigheidsvlak. Het is een combinatie. Of als mensen binnenkomen waardoor we ons zorgen maken en het één en ander in gang willen zetten, maar dat loopt allemaal niet zo vlekkeloos waardoor het langer gaat duren, dan willen we mensen langer binnen houden. Je hebt mensen die binnenkomen en verder niets zeggen, keurig hun 10 nachten betalen en daarna weer vertrekken en de volgende maand weer komen. Maar er zijn hier ook mensen die binnenkomen en die zeggen: ja, en mijn uitkering lukt gewoon niet, ik ben ermee bezig en een postadres, kan ik daar hulp in krijgen? Vanuit die kant ondersteunen we dan, zodat in ieder geval het minimale geregeld is."

Zoals beschreven in paragraaf 2.1 betalen passanten dagelijks €5,- contant aan de receptie en wordt de eigen bijdrage bij de instromers ingehouden van de uitkering. Na aankomst in de nachtopvang, moeten passanten zich binnen 5 dagen laten screenen aan de Jan van Galenstraat. Passanten die nog geen uitkering hebben en daardoor niet in staat zijn de eigen bijdrage te betalen, kunnen toch gebruik maken van de nachtopvang. Zij mogen dan gebruik maken van een Mobiel Team bed, waarbij de eigen bijdrage achteraf wordt verrekend met de inmiddels opgestarte uitkering.

Dat daklozen zonder uitkering ook gebruik mogen maken van de nachtopvang aan de Poeldijkstraat is niet bij alle ketenpartners en daklozen bekend. Veldwerk Amsterdam verwijst vrijwel geen cliënten naar de Poeldijkstraat omdat de nachtopvangcapaciteit is verminderd en omdat cliënten maar maximaal 10 nachten per maand terecht kunnen. Streetcornerwork schiet zelf €25,- voor 5 nachten slapen voor aan

cliënten die geen inkomen hebben; soms krijgen ze dit bedrag terug, soms niet. De geïnterviewde daklozen geven ook aan de Poeldijkstraat niet binnen te komen zonder contante eigen bijdrage.

Passanten die bij WPI kunnen aantonen dat ze 10 nachten in de nachtopvang aan de Poeldijkstraat hebben overnacht, komen in aanmerking voor de zogenaamde woonkostentoeslag. In de praktijk lukt het passanten niet altijd om dit aan te tonen, omdat er aan de Poeldijkstraat minder aanbod dan vraag is. Zo lukt het niet alle daklozen om binnen te komen of niet om 10 nachten te overnachten.

De Haven

Het is de bedoeling dat alle cliënten bij de Haven €5,- per nacht eigen bijdrage betalen. Na aankomst bij de Haven moeten cliënten zich zo snel mogelijk melden bij de Jan van Galenstraat. Daar wordt bekeken of cliënten in aanmerking komen voor de MO en wordt de uitkering opgestart. Aangezien de Haven onderdak biedt aan daklozen zonder inkomen, wordt de eigen bijdrage achteraf verrekend met de uitkering. Bij aankomst in de Haven ondertekenen cliënten daar een machtiging voor. Cliënten kunnen niet contant betalen omdat de Haven geen grote bedragen cash in huis wil omwille van de veiligheid van de eigen medewerkers en cliënten. €300,- per nacht contant in huis zou berovingen kunnen uitlokken.

In de praktijk betalen niet alle cliënten de eigen bijdrage. Zo kan de Haven alleen bij WPI proberen om de eigen bijdrage achteraf met de uitkering te verrekenen. Een geschatte 70% van de cliënten in de Haven vraagt bij WPI een bijstandsuitkering aan. Van cliënten die bijvoorbeeld een pensioen of een uitkering vanuit een andere instantie ontvangen, kan de eigen bijdrage doorgaans niet verrekend worden. Cliënten moeten dan zelf de eigen bijdrage overmaken, maar dat gebeurt in de praktijk weinig.

Van de cliënten die wel een WPI uitkering ontvangen, lukt het de Haven ook niet in alle gevallen om de eigen bijdrage met terugwerkende kracht betaald te krijgen. De Haven probeert via het algemene telefoonnummer van Werk en Inkomen te achterhalen wie de klantmanagers zijn van de cliënten in de nachtopvang. Vervolgens probeert de Haven contact op te nemen met alle afzonderlijke klantmanagers. Er is niet één contactpersoon waar de Haven contact mee onderhoudt t.a.v. de eigen bijdrage. Als het vervolgens gelukt is om contact te leggen met de juiste klantmanagers, stuurt de Haven de ondertekende machtiging en de factuur voor het verblijf toe.

Daarna is het aan de klantmanager om de factuur te voldoen, maar de Haven ontvangt doorgaans geen verdere informatie óf en wanneer dat gebeurt. Pas wanneer de factuur is voldaan, weet de Haven of de eigen bijdrage voor een cliënt is betaald. Eén medewerker van de Haven is hier ongeveer 4-5 uur per week mee bezig. Het Leger des Heils geeft aan dat het innen van de eigen bijdrage momenteel te arbeidsintensief is, wat ten koste kan gaan van de begeleidingskosten.

"Er is niet echt een overzicht van, dat is ook niet mogelijk want wij weten niet van de klantmanagers of ze betaald hebben. Zoals deze week [november] zag ik een overschrijving van een klantmanager die de eigen bijdrage van een cliënt uit mei betaalde. Maar er zijn ook klantmanagers die zeggen 'dat ga ik niet betalen. Hij heeft een schuld bij jullie, dus je moet zelf het geld vragen aan hem en niet via DWI.' Soms vragen we het dan aan de bewoner, maar dan betalen ze ook niet altijd."

"Bij die overbruggers ging het allemaal een stuk makkelijker. Die mensen zitten hier dan een tijd en dan komt de eigen bijdrage via een automatische machtiging binnen. Dat is heel goed geregeld. Wij hebben in elk geval een vast contactpersoon bij DWI met wie we afspraken kunnen maken. Bij de crisisklanten is het wat ingewikkelder. Dat loopt niet zoals je zou willen. Sommige mensen zijn hier 3 dagen, maar mensen kunnen hier ook 3 weken of maanden zijn. Maar soms zijn mensen ook gewoon weer weg, dan trekken ze hun machtiging weer in. En dat is het ingewikkelde wat nu gebeurt. Klantmanagers weten soms ook nog heel weinig van een klant."

Het Leger des Heils hoopt dat WPI op korte termijn de administratieve afhandeling van de eigen bijdrage vereenvoudigt en uniformeert. Een suggestie vanuit het Leger des Heils is het vormen van één WPI aanspreekpunt/afdeling voor daklozen, in plaats van een veelvoud aan verschillende klantmanagers. Ook zou de doorstroom vanuit de Haven versneld kunnen worden als uitkeringen in een korter tijdsbestek gestart worden.

Veldwerk Amsterdam verwijst regelmatig daklozen naar de Haven en geeft aan dat de €5,- eigen bijdrage geen onderwerp van gesprek is. Veldwerk Amsterdam heeft namelijk de indruk dat de eigen bijdrage toch niet geïnd wordt.

Volksbond

Voor alle cliënten in de nachtopvang van de Volksbond geldt het tarief van €5,- per nacht, ook voor de 7 cliënten met een traject. Alle cliënten hebben een inkomen. Bij beide locaties kunnen cliënten op diverse manieren betalen:

"Ze kunnen cash zelf betalen, dat hebben we het liefst, want dan blijft de verantwoordelijkheid bij hunzelf. Per nacht, per week, per maand, het kan allemaal. Van twee maanden geleden, of een maand vooruit. Dat houden we bij in dezelfde registratie waar ook de overnachtingen bijgehouden worden. Maar mensen kunnen ook via de bewindvoerder of DWI betalen of zelf storten, dat mag allemaal."

Als een dakloze overnacht bij de Volksbond, stuurt de Volksbond daar een verklaring van naar WPI. Het is aan de WPI klantmanager om de woonkostentoeslag toe te kennen. Na afloop van het verblijf in de nachtopvang stuurt de Volksbond de factuur naar WPI. De Volksbond omschrijft het contact met WPI klantmanagers en budgetconsulenten als goed.

Voor de Volksbond vormt het innen van de eigen bijdrage geen prioriteit. De cliënten die contant betalen, behoeven geen verdere inspanning. Het regelen van de eigen bijdrage via de uitkeringsinstantie blijkt echter een flinke klus. Omdat de nachtopvang van de Volksbond nog niet zo lang geopend is, heeft die klus nog geen structurele invulling gekregen. De prioriteit van de medewerkers ligt bij de coördinatie van de beide vestigingen en de trajectbegeleiding van cliënten.

In de praktijk betaalt ongeveer de helft van de cliënten in de nachtopvang van de Volksbond de eigen bijdrage. Bij daklozen die een week of korter in de nachtopvang verblijven, doet de Volksbond geen moeite om de eigen bijdrage te verhalen. De Volksbond geeft aan dat het innen van de eigen bijdrage veel gemakkelijker zou gaan als WPI direct de eigen bijdrage zou overmaken. Wel is het belangrijk dat verschillende betalingsmogelijkheden blijven bestaan, omdat sommige cliënten namelijk een UWV uitkering hebben of een inkomen uit dagbesteding hebben.

Ook de Volksbond benadrukt het belang van een soepele houding ten aanzien van de eigen bijdrage:

"Ik vind het fijn dat we er soepel mee om kunnen gaan, dat we kunnen zeggen 'dat komt volgende maand'. We hebben liever dat mensen binnen zijn of dan gaan we kijken of iemand deze maand dan toch nog 50 euro kan betalen. Ik vind dat fijner dan dat ik zou moeten zeggen: €5,-, en anders kom je er niet in."

6.2 Gevolgen uniforme eigen bijdrage

Gevolgen voor de toegankelijkheid van de nachtopvang

De drie aanbieders van Nachtopvang Nieuwe Stijl, te weten HVO Querido, Leger des Heils en de Volksbond, geven aan dat de uniforme eigen bijdrage er niet toe leidt dat de nachtopvang minder toegankelijk is geworden voor daklozen in Amsterdam. Ze hebben niet waargenomen dat een bepaalde groep daklozen structureel wegblijft uit de nachtopvang sinds de invoer van de uniforme eigen bijdrage. Ook zeer kwetsbare daklozen vinden, begeleid door Veldwerk Amsterdam en het Mobiel Team, nog steeds onderdak in de nachtopvang. Ook zijn de bedden nog net zo druk bezet in 2015 als in 2014.

Aan de Poeldijkstraat is kort na de invoer van de uniforme eigen bijdrage een kleine groep daklozen korte tijd weggebleven uit de nachtopvang. Dit waren cliënten die boos waren over de invoering en/of de hoogte van de nieuwe eigen bijdrage. Na een paar dagen en vruchtbare discussies tussen HVO Querido en deze daklozen, zijn ze weer teruggekeerd naar de nachtopvang. Bovendien geeft HVO Querido aan, dat er voor elke dakloze die (nog) geen inkomen heeft, een regeling te treffen is.

"Wat ik wel zie en hoor is dat juist ook door die prijsverhoging van €3,50 naar €5,- / €7,50 voor de mensen in traject, dat het meer ter sprake is gekomen bij cliënten. Dat hoeft niet altijd negatief te zijn. Mensen die gaven aan van: 'jeetje, wat een bedrag'. Maar als je daar ook uitleg bij gaf van: maar ja, als je een eigen woning hebt, dan kost het je nog veel meer. De bedoeling is wel dat je uiteindelijk uit de nachtopvang gaat en je leven zelf weer op kunt pakken, want het kost allemaal geld. Het was een onderwerp van gesprek, laat ik het zo maar zeggen. Dus nu niet meer, maar dat was toen."

Het Leger des Heils geeft ook aan dat de uniforme eigen bijdrage geen negatief effect heeft gehad op de toegankelijkheid van de nachtopvang.

"Het heeft geen gevolgen voor de toegankelijkheid van deze locatie. Mensen hebben onderdak nodig, ze willen een slaapplek. En het komt ook via DWI en niet via de cliënten zelf."

Aan cliënten die zich zorgen maken over de manier waarop de eigen bijdrage geïnd wordt - bij de Haven hebben de cliënten immers geen zicht op de betaling van de eigen bijdrage - geven medewerkers van het Leger des Heils extra uitleg, zo nodig ondersteund door inzage in de betaalbewijzen. Volgens het Leger des Heils is het bovendien moeilijk om één specifieke reden aan te wijzen waarom mensen besluiten geen gebruik te maken van de nachtopvang; zo kunnen sommige daklozen terecht bij vrienden, voelen ze zich niet thuis in de Haven, vinden ze het te druk in de nachtopvang of vinden ze te huisregels te streng.

Ook de Volksbond is van mening dat daklozen niet wegblijven wegens de eigen bijdrage. Daklozen kiezen ervoor om niet bij de Volksbond te overnachten omdat ze bijvoorbeeld niet met 5 of 10 mensen op een slaapzaal willen slapen, omdat ze bang zijn om tussen de gebruikers terecht te komen of omdat

ze de locatie teveel op een psychiatrische inrichting vinden lijken. Wel zijn een paar cliënten niet teruggekeerd naar de nachtopvang omdat zij de eigen bijdrage niet wilden betalen. Volgens de Volksbond was dat niet nodig geweest omdat ook de Volksbond altijd bereid is een regeling te treffen t.a.v. de betaling van de eigen bijdrage.

Gevolgen voor de financiën van cliënten in de nachtopvang

Vanuit de aanbieders van nachtopvang bestaat de indruk dat de eigen bijdrage geen grote gevolgen heeft voor het besteedbaar inkomen en/of de schulden van de cliënten. WPI keert immers een woonkostentoeslag uit voor daklozen die gebruik maken van de nachtopvang. Wel geven de aanbieders aan dat zij weinig inzicht hebben in de financiële situatie van hun individuele cliënten. En dat hetzelfde opgaat voor veel van hun cliënten; zij weten vaak niet hoe hun uitkering is opgebouwd en zijn niet op de hoogte van de woonkostentoeslag.

Het Leger des Heils stelt echter wel dat cliënten door de eigen bijdrage minder geld kunnen sparen voor vervolgstappen na de nachtopvang.

"Ze hebben minder geld op hun rekening. Veel mensen hebben wel schulden, bijvoorbeeld van woningbouwcorporaties of zorgverzekeraars. Ik weet niet of er nu meer schuld is door de eigen bijdrage. Vaak hebben mensen heel weinig geld en als ze dan hun DWI uitkering krijgen, dan willen ze graag een beetje sparen voor een vervolgplek. Maar dan hebben ze €5,- per dag minder. Maar mensen gaan niet een tweede inkomen vinden om de eigen bijdrage te betalen. Maar wel de gedachte 'nu heb ik minder geld'. Mensen die voldoende zelfredzaam zijn, blijven niet binnen de maatschappelijke opvang. Die vinden het moeilijk om rond te komen. Vooral als ze een borg moeten betalen."

Bovendien is het Leger des Heils van mening dat het achteraf verrekenen van de eigen bijdrage met de uitkering voor problematisch kan zijn voor cliënten. Zowel de cliënt als het Leger des Heils krijgen immers geen enkel inzicht van WPI wanneer de eigen bijdrage betaald gaat worden. Het is mogelijk dat deze verrekening op een slecht moment voor cliënten plaatsvindt, bijvoorbeeld juist in een maand waarin ze al veel andere uitgaven hebben.

Eventuele verhoging van de eigen bijdrage

De aanbieders geven aan dat de eigen bijdrage voor de nachtopvang in een goede verhouding moet staan tot de eigen bijdrage voor alle verblijfsmogelijkheden binnen de MO. Maar over de daadwerkelijke hoogte van het wenselijke tarief verschillende meningen. Zo is één aanbieder van mening dat de eigen bijdrage voor nachtopvang verhoogd zou moeten worden, omdat het verschil in tarief met volgende woonvormen zoals het Passantenhotel nu te groot is. Twee andere aanbieders geven aan dat €10,- per nacht teveel is voor daklozen. Ze zien ook andere verloningsmogelijkheden dan geld; de eigen bijdrage zou bijvoorbeeld door middel van werkzaamheden binnen de locatie voldaan kunnen worden. Een andere mogelijkheid zou zijn om het tarief van de eigen bijdrage te koppelen aan de hoogte van de uitkering. Op het moment dat de uitkering en de woonkostentoeslag stijgen, zou de eigen bijdrage evenredig verhoogd kunnen worden.

Verder wordt gevreesd dat cliënten meer schuld opbouwen bij een eventuele verhoging van de eigen bijdrage.

"Als mensen €10,- per nacht moeten betalen, denk ik dat er meer mensen met schulden bij ons zijn. Het is wel een beetje veel. We hebben hier mensen die hier al een half jaar of langer zitten. Ze mogen niet veel spullen meenemen, ze krijgen zo'n kluisje, ze kunnen ongeveer een grote Ikea tas aan spullen meenemen. Ze hebben geen eigen ruimte, ze zitten met z'n vijven of met z'n tien in een slaapzaal. Mensen kunnen geen spullen in de koelkast achterlaten, ze kunnen pas om 17.00 naar binnen. Dan is een tientje per nacht best wel duur. Zeker als ze hun andere dingen ook bij een inloop kunnen kopen, het gelijk moeten opeten. Ik vind €10,- best wel prijzig voor dit soort opvang. Ik vind €5,- al veel."

Streetcornerwork geeft verder aan een eventuele verhoging van de eigen bijdrage drempelverhogend kan werken en als oneerlijk beschouwd zou worden omdat de vergoeding voor dagbesteding juist omlaag is gegaan in de afgelopen jaren. Bovendien zou Streetcornerwork zelf moeite hebben om de eigen bijdrage nog voor te schieten aan cliënten zonder geld; de grenzen van het maatschappelijk werk worden dan teveel opgerekt.

7. Belangenbehartigers over de eigen bijdrage

Belangenbehartigingsorganisaties van daklozen hebben een belangrijke rol gespeeld bij de tariefstelling voor de uniforme eigen bijdrage in 2014. In dit hoofdstuk komt aan bod hoe zij het begrip 'tegenprestatie' voor nachtopvang beschouwen (paragraaf 7.1), wat het maximum bedrag is wat een dakloze voor de nachtopvang kan betalen (paragraaf 7.2) en wat de gevolgen van de huidige eigen bijdrage zijn.

7.1 Tegenprestatie

De belangenbehartigers hebben verschillende meningen ten aanzien van een tegenprestatie voor het gebruikmaken van de nachtopvang. Eén organisatie geeft aan dat eigen bijdrage gerechtvaardigd is voor daklozen met een uitkering. Een eigen bijdrage kan het gevoel van eigen verantwoordelijkheid verhogen en mensen laten wennen aan de kosten die onderdak met zich meebrengt. De eigen bijdrage zou in geld geïnd kunnen worden, maar ook in natura.

"Ik ben ook van mening dat als mensen daadwerkelijk een uitkering krijgen, dat het daadwerkelijk ook uitbetaald wordt, dat €5,- wel gerechtvaardigd is in mijn ogen. Je moet wat terug doen en je moet ook daarvoor opgevoed worden. Kijk, als je later geen opvang meer nodig hebt, als je een woning krijgt, dan moet je ook huur betalen. Dan krijg je niet voor alles huurtoeslag, want een deel moet je ook uit je eigen zak betalen. Ik vind ook dat die mensen daarvoor opgevoed horen te worden dat niet altijd alles maar gratis gaat."

Andere organisaties zijn van mening dat een eigen bijdrage voor de nachtopvang niet gerechtvaardigd is omdat:

- Het een drempel opwerpt voor de meest kwetsbare daklozen, met name voor diegenen zonder uitkering en/of gebruikers en zorgmijders die zo uitgesloten worden van zorg;
- Iedereen in onze maatschappij recht heeft op onderdak. Een eigen bijdrage verlangen doet afbreuk aan dat recht;
- De voorzieningen in de nachtopvang zeer basaal zijn en soms van slechte kwaliteit zijn;
- De argumenten die vanuit de gemeente gehanteerd worden om de eigen bijdrage te rechtvaardigen, onvoldoende aansluiten bij de belevingswereld van daklozen;
- Het nuttiger is om schulden af te lossen, in plaats van dat er bij de aanbieders schulden gecreëerd worden die de uitkeringsinstantie moet aflossen.

Het mogelijk drempelverhogende effect van een eigen bijdrage baart de belangenbehartigers de meeste zorgen. Met name zorgmijders en gebruikers worden genoemd als kwetsbare groepen daklozen die de MO keten juist zou moeten binnenhalen, in plaats van mogelijk af te schrikken met de betaalplicht van een eigen bijdrage.

"Mijn indruk is dat het in de nachtopvang redelijk-op-orde-daklozen zijn die in ieder geval wat meer inzicht in hun situatie hebben en eigenlijk zitten te wachten op een wat meer permanente vorm van huisvesting. En daarvoor zit nog een groep. Daarvoor zit de groep van heavy gebruikers, heavy problematiek en daar zelf nog geen richting in hebben."

Juist zorgmijders en gebruikers ervaren namelijk al diverse belemmeringen om gebruik te maken van de nachtopvang, waarom zou de gemeente er dan nog een mogelijke belemmering aan toevoegen? De eigen bijdrage zorgt op die manier voor een cumulatie van obstakels. Een aanbieder zou de mogelijkheid moeten hebben om cliënten die er nog niet aan toe zijn een eigen bijdrage te betalen, hun financiële situatie onder ogen te zien of een traject te starten, vrij te stellen van de eigen bijdrage. Als kanttkening noemen de belangenbehartigers hier echter dat zorgmijders wellicht ook geen gebruik zouden maken van de nachtopvang als het gratis zou zijn. Ook wijzen belangenbehartigers erop dat daklozen die wel in staat zijn om geld aan drank, drugs of gokken uit te geven maar niet aan onderdak, niet voorgetrokken moeten worden ten koste van andere daklozen.

Het stimulerende doel wat van een eigen bijdrage uit zou gaan, wordt niet onderschreven door de geïnterviewde belangenbehartigingsorganisaties. Zo zou de doorstroom binnen de MO keten niet bevorderd worden door de verschillen tussen de eigen bijdrages voor elke stap zo klein mogelijk te houden. De doorstroom zou bevorderd worden als de wachtlijsten korter waren en de uitstroom groter. Een belangenbehartiger geeft aan dat er maar één juist argument is op grond waarvan de gemeente en de aanbieders een eigen bijdrage van daklozen mogen vragen:

"Je krijgt wat en het kost wat"

7.2 Tarief eigen bijdrage

Ongeacht of een eigen bijdrage wel of niet gerechtvaardigd is, zijn de belangenbehartigers van mening dat het tarief niet boven de €5,- per nacht mag stijgen voor een dakloze met een uitkering. De eigen bijdrage van €7,50 per nacht voor cliënten die gestart zijn met een instroomtraject wordt eigenlijk ook als te duur beschouwd. Bij deze bovengrens aan het tarief spelen twee aspecten een rol:

- Kwaliteit van de nachtopvang
- Inkomen van daklozen

Kwaliteit van de nachtopvang

De belangenbehartigers geven aan dat de kwaliteit van de verschillende nachtopvanglocaties erg verschilt, terwijl er een uniform tarief gehanteerd wordt. De belangenbehartigers zien dan ook liever dat er verschillende tarieven gehanteerd worden afhankelijk van de kwaliteit van het aanbod. Bovendien geven leden uit de doelgroep van de organisaties vaak aan dat de kwaliteit van de voorzieningen vaak slecht is en dat de bejegening vanuit medewerkers vriendelijk kan.

"Je doet dit uit nood. Het is prettiger dan op straat slapen, maar je ligt met andere mensen in een kamer. De mensen die daar werken, die werken daar vaak al heel lang en zijn niet zo klantvriendelijk. Het is geen hotel. Als ik mensen spreek die er gebruik van hebben gemaakt, dan komen die allemaal terug met: 'verschrikkelijk om daar te moeten slapen.' Het is wel belangrijk dat het er is en dat mensen er makkelijk gebruik van maken, want er is al een drempel. De drempel is de kwaliteit die je aangeboden wordt. De drempel is dat je met anderen slaapt. De drempel is hoe men daar met je omgaat; niet kwaadwillend vervelend, maar gewoon niet hoe jij als normaal mens benaderd wilt worden. In een omgeving met mensen met problemen. Nou, daar ben je gewoon niet graag."

Juist omdat de nachtopvang een noodvoorziening is voor mensen die geen enkel ander alternatief meer hebben, moet de eigen bijdrage onder de €5,- blijven. Daarnaast willen belangenbehartigers graag meer transparantie over de verhouding tussen de eigen bijdrage en het daadwerkelijke bedrag wat een overnachting in de nachtopvang kost. Ook zijn de belangenbehartigers van mening dat de nachtopvanglocaties te weinig capaciteit hebben om onderdak te bieden aan de huidige daklozenpopulatie in Amsterdam.

Financiën van dak- en thuislozen

De belangenbehartigers stellen dat een eigen bijdrage van €5,- per nacht het maximum is wat een dakloze zich kan veroorloven. Met woonkostentoeslag en na aftrek van de eigen bijdrage zou een dakloze tussen €300,- en €400,- per maand overhouden. Ze geven aan dat dit een heel bedrag lijkt, maar dat het leven op straat duur is. Bij de meeste nachtopvanglocaties dienen de cliënten 's ochtends immers weer te vertrekken. En op straat kost alles geld: gebruikmaken van een wc, gebruikmaken van het openbaar vervoer en kant- en klaar eten in kleine porties kopen bij gebrek aan een keuken en een ijskast. Ook geven ze aan dat daklozen niet altijd terecht kunnen bij inloophuizen, bijvoorbeeld omdat ze daarvoor geschorst zijn. En dat daklozen met de huidige vergoeding voor dagbesteding onvoldoende kunnen verdienen om de eigen bijdrage voor de nachtopvang te betalen.

Verder geven de belangenbehartigers aan dat veel daklozen niet goed met geld kunnen omgaan. Op papier zouden ze voldoende besteedbaar inkomen hebben, terwijl ze in de praktijk een heel grillig uitgavenpatroon hebben.

"Het is een prima rekensommetje is voor iemand die heel keurig zijn huishoudenboekje op orde heeft. Aan het begin van de maand, er komt geld binnen en die kan dan mooi uitrekenen: nou, ik heb zoveel dagen in een maand zitten en dan ga ik dat eens even netjes zo verdelen over de dagen en dan kan je misschien nog wat overhouden. Maar als mensen zo goed met hun geld zouden kunnen omgaan, dan is de kans dat ze in zo'n situatie terecht waren gekomen een stuk kleiner geweest. Want veel mensen komen nou juist in de problemen, omdat ze financiële problemen hebben en daar niet goed zicht op hebben. Maar wat je vaak ziet is dat mensen in de eerste periode nadat het geld gestort is hun geld opmaken."

Om problemen aan het eind van de maand te beperken, is het belangrijk dat de eigen bijdrage niet verder omhoog gaat. Verder noemen de belangenbehartigers nog de gebruikers als extra kwetsbare groep; zij zijn veel geld kwijt aan hun verslaving en juist deze groep mag niet uitgesloten worden van de nachtopvang vanwege een te hoge eigen bijdrage.

7.3 Gevolgen uniforme eigen bijdrage

Twee belangenbehartigingsorganisaties geven aan dat de huidige eigen bijdrage geen negatief effect lijkt te hebben op de toegankelijkheid van de nachtopvang. Vanuit hun doelgroep hebben ze geen bezwaren vernomen t.a.v. de hoogte van het huidige tarief. De belangenbehartigers zijn van mening dat het huidige tarief geen directe problemen veroorzaakt voor daklozen in Amsterdam; de eigen bijdrage wordt immers grotendeels betaald door de uitkeringsinstantie. Al vragen ze zich wel af of de cliënten zelf wel op de hoogte zijn van de woonkostentoeslag bij gebruikmaken van de nachtopvang.

"Ik ken niemand die vanwege die €5,- is weggebleven uit de nachtopvang. Ze hebben wel geklaagd over het met terugwerkende kracht betalen van die €5,-."

Verder hebben ze het vermoeden dat gebruikers wegblijven uit de nachtopvang, onder andere vanwege de eigen bijdrage.

"Want die hebben natuurlijk elke cent nodig om aan hun verslaving te kunnen voldoen. Die zien dat anders en daarvan zijn ook mensen die zeggen: ja, maar als ik daarvoor €5,- moet betalen, dan blijf ik beter onder de brug slapen of ik zoek een portiek of een kelderbox."

De belangenbehartigingsorganisatie voor druggebruikers bevestigt dat een groot gedeelte van haar doelgroep dakloos is en geen gebruik maakt van de nachtopvang. De eigen bijdrage speelt daar een rol bij, in combinatie met andere belemmerende factoren. Deze groep verslaafde daklozen zou voornamelijk verblijven bij vrienden, in bootjes, caravans of op straat. Ook geeft deze organisatie aan dat de (huidige) eigen bijdrage tot gevolg kan hebben dat juist diegenen die zorg het hardst nodig hebben, wegblijven uit de nachtopvang. De eigen bijdrage draagt op die manier niet bij aan het verbeteren van de gezondheid en het welbevinden van daklozen.

"Als je drempels opgooit bij die nachtopvang, als je wilt dat de gezondheid van gebruikers kwetsbaar wordt, dan moet je ze vooral veel op straat laten slapen."

Belemmerende factoren toegankelijkheid nachtopvang

Verder geven de belangenbehartigers aan dat er ook andere factoren zijn die de toegankelijkheid van de nachtopvang verminderen:

- Tekort aan bedden in de nachtopvang en geen transparante of uniforme procedure om een plekje te bemachtigen;
- Onvoldoende kwaliteit van de voorzieningen en/of onvriendelijke bejegening;
- Strenge huisregels (bijvoorbeeld mensen die laat 's avonds/ 's nachts/ 's ochtends heel vroeg werken, kunnen niet slapen in de nachtopvang omdat ze zich niet aan de gestelde toegangstijden kunnen houden);
- Druk om per direct een uitkering aan te vragen.

8. Conclusies en aanbevelingen

8.1 Conclusies

Eigen bijdrage vormt drempel voor gedeelte van de daklozen

Het doel van deze evaluatie was inzichtelijk maken of het gewijzigde tarief voor de nachtopvang ongewenste effecten heeft op de toegankelijkheid van de opvang voor dak- en thuislozen. Uit de resultaten van het onderzoek komt een tweezijdig beeld naar voren: voor daklozen met een uitkering vormt de huidige eigen bijdrage geen drempel om gebruik te maken van de nachtopvang. Zij zijn in staat de €5,- / €7,50 per nacht te betalen en houden, mede door de woonkostentoeslag van ruim €130,- voldoende geld over om te besteden aan andere zaken dan opvang. De eigen bijdrage en het huidige tarief worden door de meesten als 'redelijk en terecht' bestempeld.

Voor daklozen die (bewust) geen uitkering ontvangen, vormt de huidige eigen bijdrage, tezamen met andere bezwaren tegen de nachtopvang, wel een drempel om gebruik te maken van de nachtopvang. Zij kunnen geen €5,- per nacht betalen en voldoen ook niet aan één van de criteria voor verblijf in de reguliere nachtopvang; namelijk zo snel mogelijk een uitkering aanvragen bij de afdeling Bijzondere Doelgroepen aan de Jan van Galenstraat. Daklozen en belangenbehartigers vinden een uitkering als voorwaarde voor verblijf in de nachtopvang dan ook een zorgelijke ontwikkeling.

Belangenbehartigers en daklozen geven aan dat deze groep veelal bestaat uit gebruikers en zorgmijders, die mogelijk ook zouden wegblijven bij gratis nachtopvang omdat het huidige nachtopvangaanbod al voldoende belemmeringen voor deze groep opwerpt. Toch vinden ze het belangrijk dat er een goed nachtopvangaanbod voor deze groep komt, juist omdat ze kwetsbaar zijn en veel baat kunnen hebben bij zorg. Nu zou deze groep voornamelijk adreshoppen, op straat of in voor wonen ongeschikte behuizing verblijven. De belangenbehartigers zien dan ook graag dat voor zeer kwetsbare daklozen een andere betalingsvorm of een kwijtschelding van de eigen bijdrage mogelijk gemaakt wordt.

Aanbieders van nachtopvang identificeren geen specifieke groep daklozen die is weggebleven van de nachtopvang sinds de invoering van de uniforme eigen bijdrage. Hele kwetsbare daklozen maken nog steeds gebruik van de nachtopvang. Tevens hanteren de aanbieders een betalingsbeleid dat niemand uitsluit van de nachtopvang vanwege de eigen bijdrage. Dit beleid is echter niet van alle opvanglocaties bekend onder daklozen en veldwerkers. De geïnterviewden vanuit het winterkoudeonderzoek van dit jaar geven niet aan dat de eigen bijdrage in 2015 een reden was om geen gebruik te maken van de nachtopvang.

Uniform bedrag, geen uniforme betaling

Op elke reguliere nachtopvanglocatie geldt een uniform tarief voor de eigen bijdrage, het betalen en innen van de eigen bijdrage kent echter weinig uniformiteit. Op elke locatie wordt de eigen bijdrage op verschillende manieren geïnd. Met name het achteraf verrekenen via de uitkering voor de €5,- groep blijkt een arbeidsintensieve klus:

Iemand mag verblijven in de nachtopvang op voorwaarde dat hij/zij zich zo spoedig mogelijk laat screenen bij de Jan van Galenstraat en daar een uitkering uitvraagt. In de meeste gevallen gaat het om een bijstandsuitkering voor een alleenstaande zonder woonkosten. De uitkeringsinstantie is WPI.



Na 10 nachten verblijf in de nachtopvang, stuurt de aanbieder een bewijs van verblijf naar WPI waarmee de cliënt de woonkostentoeslag van €132,- per maand bovenop de bijstandsuitkering kan ontvangen.



WPI ontvangt een factuur met verblijfskosten van de cliënt vanuit de aanbieder. Per maand bedragen deze verblijfskosten €155,-. WPI moet dit bedrag van de uitkering van de cliënt inhouden en (met terugwerkende kracht) vanaf het moment dat de dakloze recht heeft op een uitkering, betalen aan de aanbieder.

Er lijkt geen sprake te zijn van een betalingsprotocol waar zowel de aanbieders als de uitkeringsinstantie zich aan houden. Er zijn daklozen die hierdoor geen eigen bijdrage betalen; ze verblijven te kort in de nachtopvang om het hele administratieve proces op te starten of WPI maakt de eigen bijdrage niet over naar de nachtopvangaanbieder. Ook ontbreekt inzicht in de betalingstermijn vanuit WPI. De tijd die aanbieders moeten besteden aan het innen van de eigen bijdrage gaat veelal ten koste van de begeleidingstijd van cliënten.

Afgezien van daklozen die uiteindelijk geen eigen bijdrage betalen, zijn er ook daklozen voor wie de eigen bijdrage geheel abstract blijft. Het betalen van een eigen bijdrage gaat langs ze heen en blijft een aangelegenheid tussen aanbieder en uitkeringsinstantie. Tegelijkertijd vinden daklozen het een vervelend idee dat ze met terugwerkende kracht een groot bedrag aan eigen bijdrage kwijt raken. Velen zijn dan ook niet op de hoogte van de woonkostentoeslag die ze ontvangen door te verblijven in de nachtopvang.

Geen aanknopingspunten om de eigen bijdrage te verhogen

Uit het onderzoek blijken geen aanknopingspunten op basis waarvan de eigen bijdrage direct verhoogd zou moeten worden:

- De aanbieders van nachtopvang geven aan dat ze de eigen bijdrage waarderen en willen behouden, maar dat een eventuele verandering in tarief goed in verhouding moet zijn met andere woonvormen binnen de MO, de kwaliteit van het nachtopvangaanbod en het inkomen van daklozen. De meeste aanbieders beschouwen het oorspronkelijke tarief van €10,- als te hoog.
- Daklozen vinden de huidige eigen bijdrage een acceptabel en redelijk bedrag. Voor degenen met een uitkering heeft de eigen bijdrage weinig gevolgen; ze houden voldoende geld over, al maken ze zich wel zorgen over hun schulden. Een aantal van hen geeft aan een verhoging van een paar euro per nacht te kunnen betalen. Voor daklozen zonder uitkering vormt de huidige eigen bijdrage, tezamen met andere bezwaren, een drempel om gebruik te maken van de

- nachtopvang. Zij kunnen geen €5,- per nacht betalen, laat staan een hoger bedrag. Ook de daklozen beschouwen het oorspronkelijke tarief van €10,- als te hoog gezien de huidige kwaliteit van het nachtopvangaanbod, hun eigen inkomen en de kosten van het leven op straat.
- De belangenbehartigers vinden de huidige eigen bijdrage aanvaardbaar voor daklozen met een uitkering, al zouden sommigen de verplichte eigen bijdrage het liefst afschaffen. Ze geven aan dat de huidige eigen bijdrage geen negatief effect lijkt te hebben op de toegankelijkheid van de nachtopvang voor een deel van de daklozen. Daklozen zonder uitkering (waaronder zorgmijders en gebruikers) worden echter als kwetsbare groep genoemd, voor wie de eigen bijdrage wel belemmerend werkt om gebruik te gaan maken van de nachtopvang. Ze geven aan dat met name voor deze groepen belemmeringen in de toegang naar de nachtopvang weggenomen moeten worden, omdat juist deze daklozen veel baat kunnen hebben bij onderdak en zorg. Zoals al voor dit onderzoek bekend was, vinden ook de belangenbehartigers van daklozen het oorspronkelijke tarief van €10,- te hoog, met name vanwege de mogelijke ongewenste effecten op de toegankelijkheid van de nachtopvang voor (zeer kwetsbare) daklozen.

8.2 Aanbevelingen

1. Wat te doen voor de daklozen zonder uitkering?

Voor daklozen zonder uitkering vormt de eigen bijdrage een drempel om gebruik te maken van de nachtopvang. Uit dit onderzoek blijkt geen eenduidig beeld over de kenmerken van deze groep daklozen; gebruikers, zorgmijders, andere zeer kwetsbare daklozen, maar ook daklozen die redelijk zelfredzaam zijn of daklozen die hele andere prioriteiten hebben dan onderdak voor de nacht bemachtigen. Voor een gedeelte van deze groep zou het wegnemen van een eigen bijdrage drempelverlagend werken, voor een ander gedeelte zou dit geen effect sorteren. Zowel aanbieders als belangenbehartigers en daklozen vragen zich af of er passend aanbod is voor deze groep daklozen. Het verdient aanbeveling om de groep daklozen zonder uitkering beter in kaart te brengen en ervoor te zorgen dat voor de kwetsbare daklozen op hen die mede vanwege de eigen bijdrage wegblijven uit de nachtopvang, een passende oplossing gezocht wordt. Deze oplossing zou gezocht kunnen worden in maatwerk en flexibiliteit ten aanzien van de eigen bijdrage, in transparantie en kennisbevordering over de uitkering, maar ook in het aantrekken en toegeleiden van daklozen naar de nachtopvang.

2. Zorg voor meer inzicht over de eigen bijdrage en de woonkostentoeelage

Daklozen, belangenbehartigers en veldwerkers blijken niet allemaal goed op de hoogte van de regeling ten aanzien van de eigen bijdrage en de woonkostentoeelage. Zo is niet van alle nachtopvanglocaties bekend dat daklozen zonder inkomen daar gebruik mogen maken van de nachtopvang. En is er met name onder daklozen weinig kennis over het feit dat de uitkering verhoogd wordt bij gebruikmaken van de nachtopvang. Het stimulerende effect van de woonkostentoeelage blijft uit als daklozen niet weten wat ze krijgen en wat ze daarvan moeten betalen.

3. Vereenvoudig het proces van betalen en innen

Het is belangrijk voor zowel daklozen als aanbieders om het ingewikkelde proces van de eigen bijdrage betalen en innen spoedig te vereenvoudigen. Dit geldt met name voor de €5,- groep van wie de eigen bijdrage via de uitkering verhaald wordt. Het betalen van de eigen bijdrage gaat grotendeels langs deze groep heen; het is immers een aangelegenheid tussen WPI en de nachtopvangaanbieder. Het blijft de

vraag in hoeverre deze constructie bijdraagt aan één van de doelen van de uniforme eigen bijdrage, namelijk dat cliënten in de nachtopvang beseffen dat ze gebruikmaken van voorzieningen die geld kosten en dat ze zelf een bijdrage leveren in die kosten. Voor aanbieders kost het innen van de eigen bijdrage veel tijd en moeite die ze goed kunnen besteden aan andere zaken zoals begeleiding van cliënten. Door administratieve belemmeringen zijn er bijvoorbeeld ook daklozen die geen eigen bijdrage betalen of die de eigen bijdrage maanden later betalen. Het belang wat de gemeente Amsterdam hechtte aan uniformiteit lijkt dan ook alleen op te gaan voor het tarief, niet voor de omringende processen.

4. Verhoog de huidige bijdrage voorlopig niet

Op basis van de resultaten van dit onderzoek hoeft de eigen bijdrage voorlopig niet verhoogd te worden. Een verhoging zou opnieuw veel onrust en onduidelijkheid onder daklozen en belangenbehartigers teweeg brengen, terwijl aanbieders nog steeds te maken hebben met moeizame administratieve processen rondom het innen. Tevens bestaat de mogelijkheid dat een tariefsverhoging de drempel voor de nachtopvang voor daklozen zonder uitkering verder verhoogt. Aangezien de groep daklozen die wegblijft uit de nachtopvang zeer divers is, en zeer diverse bezwaren tegen de nachtopvang heeft, blijft het de vraag of een verlaging van het tarief een drempelverlagend effect heeft.

Bij een eventuele toekomstige tariefwijziging moeten verschillende aspecten in overweging worden genomen:

- het inkomen van daklozen
- de kwaliteit van de nachtopvang
- het mogelijke drempelverhogende effect van een eigen bijdrage voor (kwetsbare) daklozen
- de verhouding met andere woonvormen binnen de MO
- betalings- en inningprocessen in de praktijk

Beperkingen van het onderzoek

De beste onderzoeksopzet om inzichtelijk te maken of het huidige tarief voor de nachtopvang ongewenste effecten heeft op de toegankelijkheid van de opvang voor dak- en thuislozen, zou een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve methoden zijn. Met kwantitatieve methoden zou objectief in kaart gebracht kunnen worden of er een verschil is in de aantallen overnachters/overnachtingen in de nachtopvang tussen 2014 en 2015. Ook zou gekeken kunnen worden naar de kenmerken van de groep daklozen die in 2014 wel gebruik maakte van de nachtopvang, maar in 2015 niet. Door middel van kwalitatieve methoden worden perspectieven van de verschillende betrokken partijen belicht en wordt betekenis en verdieping van de data opgezocht.

Door de veranderde samenstelling van de bedden en functie van de nachtopvang biedt een vergelijking van de aantallen cliënten die gebruikmaken van de nachtopvang in 2014 en 2015 echter onvoldoende inzicht in de gevolgen van de uniforme eigen bijdrage. Er is daarom een bewuste keuze gemaakt voor een voornamelijk kwalitatieve onderzoeksopzet. De belangrijkste beperking van deze vorm van onderzoek is dat het geen representatief beeld schetst van alle daklozen in Amsterdam. Er zijn 18 daklozen geïnterviewd, waarvan een gedeelte wel en een gedeelte geen gebruik maakt van de nachtopvang. Deze 18 daklozen zijn geen representatieve afspiegeling van alle daklozen in Amsterdam. Zo ligt het bijvoorbeeld voor de hand dat de eigen bijdrage geen drempel vormt voor diegenen die gebruikmaken van de nachtopvang; ze overnachten er immers al. De geïnterviewden die geen gebruikmaken van de nachtopvang zijn ook geen vertegenwoordiging van de zeer diverse groep daklozen die wegblijft uit de nachtopvang. Desondanks schetst het rapport een beeld van de diverse meningen en ervaringen die daklozen hebben met betrekking tot de uniforme eigen bijdrage.

Bronnen

Buster M, Runtuwene N. Monitor Maatschappelijke Opvang 2010-2014. Amsterdam: GGD Amsterdam, 2015.

Gemeente Amsterdam. Advies heroverweging tarief eigen bijdrage nachtopvang 06-08-2014. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, 2014.

Gemeente Amsterdam. Brief Commissie Zorg tarief nachtopvang 30-10-2014. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, 2014.

Gemeente Amsterdam. Voordracht voor de collegevergadering van 16 december 2014 'Instemmen met nieuw tarief eigen bijdrage nachtopvang per 01-01-2015'. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, 2014.

Gemeente Amsterdam. Informatie Winteropvang dak-en thuislozen 2015-2016 versie 28-12-2015. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, 2015.

Jenner D, Buster M, Wit de M. Winteropvang in Amsterdam 2014/2015. Beschrijving van aantallen en kenmerken van daklozen die gebruik maken van de extra beschikbaar gestelde nachtopvang ten tijde van de winter(koude)regeling. Amsterdam: GGD Amsterdam, 2015.

Bijlage 1 – Overige nachtopvanglocaties in Amsterdam

AMOC – Stadhouderskade 159 (Regenbooggroep)

De Regenbooggroep biedt dagopvang en beperkte nachtopvang aan daklozen afkomstig uit de EU die niet rechthebbend zijn. Deze groep is zowel afkomstig uit de Midden- en Oost Europese EU landen als uit andere EU landen en heeft geen recht op een uitkering of verblijf in de reguliere nachtopvang. Cliënten ontvangen een warme maaltijd, overnachting, gebruik van sanitair en kunnen kleding ruilen.

| | |
|-----------------|---|
| Capaciteit: | 12 bedden, waarvan 7 voor AMOC en 5 voor het Leger des Heils. Mogelijkheid voor 1 extra bed in crisisgevallen. Doorgaans willen 12-15 mensen per nacht overnachten bij AMOC, sinds de opening van de winteropvang hoeft niemand meer geweigerd te worden. |
| Verblijf: | Nachtopvang van 21.00 tot 08.30. Vanaf 10.00 start het inloophuis. Per nacht wordt bepaald wie kan overnachten. Daklozen met een medische/psychiatrische indicatie mogen meerdere nachten aaneengesloten verblijven en/of hoeven niet om 08.30 te vertrekken. Daklozen die via een terugkeertraject terugkeren naar het land van herkomst, kunnen in de 3 -4 dagen voor hun vertrek bij AMOC overnachten. |
| Eigen bijdrage: | Geen |
| Instroom: | Via maatschappelijk werk. |

Winteropvang Gemeente Amsterdam 2015 / 2016 - Reinaert de Vosstraat 27

In de winterperiode regelt de gemeente samen met de instellingen voor maatschappelijke opvang (MO) extra slaapplekken voor daklozen die zelf geen onderdak kunnen vinden. De winteropvang is bedoeld voor alle daklozen in Amsterdam die zelf niet in staat zijn om alternatieven te vinden voor onderdak gedurende de winterperiode. Het gaat om een extra regeling naast het structurele aanbod aan nachtopvang.

In tegenstelling tot voorgaande jaren was de winteropvang in 2014/2015 en 2015/2016 niet enkel in extra koude periodes maar gedurende een aaneengesloten periode opengesteld. Na de openstelling van de Bed, Bad en Brood voorziening voor dakloze uitgeprocedeerde asielzoekers is hiertoe besloten om rechtsongelijkheid voor andere daklozen te voorkomen.

In de winter van 2015/2016 vindt de winteropvang plaats in de voormalige Hubertus Vakschool aan de Reinaert de Vosstraat. De winteropvang is van 1 december 2015 tot 1 april 2016 zeven dagen per week, ongeacht de temperatuur, open. Gebruikers van de winteropvang krijgen een bed, een warme maaltijd en ontbijt. Mensen kunnen dagelijks vanaf 16.30 uur bij de opvanglocatie naar binnen, maar niet later dan 22.00 uur. Overdag verlaten de mensen de opvang uiterlijk om 09.30 uur in de ochtend.

Vanaf 3 november 2015 kunnen daklozen zich melden bij de screeningsbalie Bijzondere Doelgroepen aan de Jan van Galenstraat 323. De GGD verzorgt op die locatie de centrale toegang tot de winteropvang en voert met iedereen een intakegesprek. Er wordt om legitimatie gevraagd aan de deelnemers. De GGD spreekt met iedereen en kijkt of mensen toch zelfredzaam zijn en zelf onderdak kunnen regelen. De GGD kijkt ook of mensen extra kwetsbaar zijn en speciale zorg nodig hebben. Als dat

het geval is, worden zij niet verwezen naar de locatie voor de winteropvang, maar naar reguliere opvang in de stad. Mensen in een crisissituatie worden altijd van straat gehaald. De politie en de GGD, Stedelijk Veldwerk Amsterdam en de instellingen voor maatschappelijke opvang zijn hier extra alert op (Jenner et al., 2015; Gemeente Amsterdam, 2015).

Capaciteit: Open van 1 december 2015 tot 1 april 2016. 400 bedden.
Verblijf: Overdag mogen mensen niet in het pand verblijven. Geen beperkingen t.a.v. de duur van het verblijf.
Eigen bijdrage: Geen
Instroom: Na intakegesprek met de GGD bij de screeningsbalie Bijzondere Doelgroepen aan de Jan van Galenstraat.

Stichting Stoelenproject - Marnixstraat 248

Maakt geen onderdeel uit van de Amsterdamse MO keten.

Het Stoelenproject biedt sobere nachtopvang; daklozen kunnen er terecht voor een overnachting op een matras op de grond. Bijna elke avond wordt er een volwaardige maaltijd verzorgd. Bezoekers krijgen een gratis bon om te douchen bij Badhuis Sauna Da Costa op de Da Costakade. Het Stoelenproject controleert niet of iemand een geldige verblijfstitel in Nederland heeft en binding is niet vereist.

Capaciteit: Jaarlijks open van 15 september t/m 30 april. Plek voor 45 mensen. Als het vriest, komen daar nog 5 plekken bij.
Verblijf: Opvang tussen 18.00 – 08.00. Mannen mogen maximaal 10 nachten per maand overnachten, vrouwen maximaal 14 nachten. Hele kwetsbare daklozen mogen vaker/langer overnachten.
Eigen bijdrage: Geen
Instroom: Toegang op vertoon van een toegangsbon. Op maandag en donderdag tussen 08.00 – 09.30 worden toegangsbonnen voor maximaal drie/vier overnachtingen in diezelfde week uitgegeven.

Anton de Komplein 232 (HVO Querido)

HVO Querido biedt op deze opvanglocatie geen nachtopvang, maar kort verblijf aan daklozen die kampen met een drug/alcoholverslaving. Voorheen was deze locatie voornamelijk bedoeld voor daklozen uit Zuidoost, inmiddels kunnen ook mensen uit andere delen van de stad terecht. Voor een andere groep cliënten is op de opvanglocatie een woontrainingscentrum gevestigd waar ze binnen anderhalf jaar worden voorbereid op een volgende woonvorm met meer zelfstandigheid.

Capaciteit: Geen nachtopvang; 20 bedden voor kort verblijf. Cliënten mogen maximaal 6 maanden blijven.
Eigen bijdrage: €5,- voor cliënten in kort verblijf
Instroom: Uitsluitend op verwijzing van de GGD. De GGD is trajecthouder voor alle cliënten in kort verblijf.

Bijlage 2 – Interviewleidraad daklozen



Datum:

Respondentnummer:

Interviewer:

Locatie:

Interviewleidraad

Evaluatie uniforme eigen bijdrage in de Amsterdamse nachtopvang

afdeling E&G, 13 november 2015

Instructies interviewer

Instructies zijn cursief gedrukt

1. Vragen aan respondent zijn genummerd en vetgedrukt

- Bullets zijn houvast voor interviewer om door te vragen / compleet antwoord te krijgen

Om zoveel mogelijk uniformiteit te bereiken blijven wij zo dicht mogelijk bij de gegeven tekst.

Uitleg interview

Eigen bijdrage

Voor 1 januari 2015 golden voor de nachtopvang verschillende tarieven. Enkele locaties waren gratis, op andere plekken betaalde u tussen € 3,- en € 7,50.

Met ingang van 1 januari 2015 betaalt iedereen die in Amsterdam gebruik maakt van de nachtopvang dezelfde eigen bijdrage. U betaalt dit bedrag aan de instelling.

Interview

Ik wil u graag interviewen over uw ervaringen met de eigen bijdrage voor de nachtopvang. .

Het gesprek duurt ongeveer een half uur. Na afloop van het gesprek ontvangt u €5,- als bedankje voor uw tijd

U bent niet verplicht om antwoord te geven op al mijn vragen, als u iets liever niet vertelt, dan kunt u dat gerust aangeven. U kunt ten alle tijde het gesprek stopzetten.

We gaan vertrouwelijk om met alles wat u in het interview vertelt. We zullen uw antwoorden en persoonsgegevens nergens anders voor gebruiken. We brengen geen informatie naar buiten die herleidbaar is naar u.

Heeft u nog vragen voor we starten met het interview?

Ik wil het gesprek graag opnemen op een audiorecorder. Ik gebruik de opname alleen voor het uitwerken van het interview. Vindt u dat goed?

Eigen bijdrage

1. **Hoeveel eigen bijdrage betaalt u op dit moment per nacht aan de nachtopvang?**
 - En hoeveel betaalde u in 2014?
2. **Hoe betaalt u de eigen bijdrage?**
 - Contant aan de instelling?
 - Wordt ingehouden van uitkering?
3. **Wat vindt u van de eigen bijdrage voor de nachtopvang?**
 - Hoogte van het bedrag?
 - Verschil met 2014?
 - Hoe verhoudt de eigen bijdrage zich tot uw andere uitgaven?
 - Hoeveel geld houdt u per maand over na aftrek van uw eigen bijdrage?

Tegenprestatie

4. **Wat vindt u ervan dat u een tegenprestatie moet leveren om gebruik te maken van de nachtopvang?**
5. **Wat is een redelijke tegenprestatie als eigen bijdrage voor de nachtopvang?**
 - In geld uitgedrukt?
 - Maximaal bedrag wat u kunt betalen?
 - In natura uitgedrukt?

Gevolgen van de eigen bijdrage

6. **Wat zijn voor u de gevolgen van de huidige eigen bijdrage voor de nachtopvang?**
 - Effect op uw portemonnee?
 - Effect op uw schulden?
 - Effect op frequentie slapen in nachtopvang?
 - Effect op inkomsten genereren?
 - Gevolgen voor anderen?
 - Stel dat u €10,- per nacht moet betalen, wat zijn dan de gevolgen?
7. **Veroorzaakt de eigen bijdrage problemen voor daklozen?**
 - Wat voor problemen?
 - Hoe lossen daklozen deze problemen op?
 - Heeft u zelf ook last van deze problemen?
 - Hoe lost u deze problemen op?

8. Vanaf 1 december start de winteropvang. Wat verandert er dan voor u?

Nachtopvang

9. Heeft u in 2015 gebruik gemaakt van de nachtopvang?

- Welke locatie?
- Schatting: hoeveel nachten per week?
- Zo niet; waarom niet?

10. Wat vindt u van de nachtopvang?

- Kwaliteit?
- Toegankelijkheid?

11. Wat vindt u ervan dat u vanuit de nachtopvang door moet stromen naar de maatschappelijke opvang (langdurige huisvesting en begeleiding via een persoonlijk traject)?

- Uitkering aanvragen?
- Effect op gebruikmaken van de nachtopvang?

12. In hoeverre speelt de eigen bijdrage een rol bij uw besluit om door te stromen naar de maatschappelijke opvang?

13. Heeft u in 2015 overnacht bij het Stoelenproject?

- Schatting: hoeveel nachten per week? (*Open van 15 sept t/m 30 april*)
- Zo niet; waarom niet?
- Meer / minder dan in 2014?

14. Heeft u in 2015 overnacht bij de winteropvang in de oude Valeriuskliniek?

- Schatting: hoeveel nachten per week? (*Open tot 15 maart*)
- Zo niet; waarom niet?

15. Heeft u in 2014 gebruik gemaakt van de nachtopvang?

- Welke locatie?
- Schatting: hoeveel nachten per week?
- Zo niet; waarom niet?

Afronding

Ik heb nu nog een paar laatste vragen.

16. Wij zijn nu aan het einde gekomen van ons gesprek. Mag ik u vragen of ik iets belangrijks vergeten ben?

17. Kent u mensen die wel recht hebben op nachtopvang maar hier geen gebruik van maken?

- Kunt u mij in contact met hen brengen?

Bijlage 3 – vragen over nachtopvang in winteropvangonderzoek

⇒ Indien een jaar of langer in Amsterdam (2c en 2d)

2c Heeft u vorig jaar (winter 2014/15) overnacht in de opvang op het Valeriusplein?

- Ja
- Nee

2d Heeft u vorig jaar (2015) overnacht in één van de andere nachtopvanglokaties?

- Nee

Vervolgvrage:

2d1: Waarom heeft u het afgelopen jaar geen gebruik gemaakt van de nachtopvang?

- Ja

namelijk *(meerdere antwoorden mogelijk)*

- Nachtopvang Leger des Heils: Haven
- Passantenverblijf HVO-Querido, (Poeldijkstraat)/
- Stoelenproject
- Regenboog (Amok)
- Kortverblijf Anton de Komplein (HVO-Querido)
- Nachtopvang Scheurleerweg (Volksbond)
- Nachtopvang Jan Rebelstraat (Volksbond)
- Anders namelijk _____

Vervolgvrage:

2d2 Waarom overnacht u nu hier en niet in één van die andere nachtopvanglokaties?
